

Istenes Mónika

A „FÁKLYÁS-ÜGY”
BAUER SÁNDOR ÖNÉGETÉSE

Bevezetés

A szocialista bulvárlapként számon tartott *Esti Hírlap* 1969. január 21-i számának utolsó oldalán, az MSZMP központi lapja, a *Népszabadság* pedig a másnapi számában, hasonlóképpen az újság hátsó oldalán, a vegyes tartalmú és általában alacsony hírértékű tudósítások között számolt be az alábbi, 1969. január 20-án délután történt eseményről: „Bauer Sándor, 17 éves budapesti ipari tanuló a Nemzeti Múzeum kertjében ruháját leöntötte benzinnel, majd meggyújtotta, s így módon öngyilkosságot kísérelt meg. Súlyos égési sebekkel szállították kórházba. Állapota válságos.”¹ Az MSZMP sajtóorgánumai külön kiemelték, hogy Bauer Sándor már ezt megelőzően, „1967-ben, 15 éves korában sikertelen öngyilkosságot kísérelt meg”.² A sajtó által ismertetett rövid hír információi alapján egy pszichés zavarokkal küzdő, többszöri öngyilkosságot megkísérelt fiatal fiú képe rajzolódhat ki. Ez is volt az üggyel foglalkozó állambiztonságiak célja, ám a hírlapok által sugalmazott kép azonban nem fedi a valóságot.

A múzeumkerti önégetés valóban megtörtént. Ugyanakkor a fiatalember ezen nem mindennapi tette nem magyarázható kizárólagosan mentális zavarral. Maga Bauer Sándor – búcsúleveleinek tanúsága szerint – az előre eltervezett cselekedetét hazánk szovjet megszállása, továbbá a Kádár-rendszer diktatórikus, az alapvető szabadságjogokat korlátozó, hazug berendezkedése elleni tiltakozásnak szánta. Azonban a cselekmény politikai indíttatását a nyilvánosság elől elhallgatták.

Az önégetés után Bauer Sándort súlyos, harmadfokú égési sérülésekkel szállították a Központi Honvéd Kórházba, ahol a politikai rendőrség emberei külön kórteremben őrizték, és édesapján kívül senkit sem engedtek be hozzá. 1969. január 22-én este izgatás bűntettének gyanúja miatt előzetes letartóztatásba helyezték. Bauer még ezen az éjjelen meghalt.

A politikai rendőrség vizsgálatot indított az ügyben, és a fennmaradt dokumentumok tanúsága szerint az állambiztonság emberei egy előzetesen kitervelt „ellenforradalmi” szervezkedést igyekeztek leleplezni, amelynek kezdeményezője Bauer volt. A rendőrség célkeresztjébe kerültek Bauer rokonai, barátai, ismerősei, iskolatársai, volt tanárai,

1 Esti Hírlap, 1969. január 21. 8.; Népszabadság 1969. január 22. 8.

2 Uo.

munkatársai. A nyomozást végzők a hálózati állományukat is mozgósították, a kihallgatások mellett többüket titokban megfigyeltették, ügynököket állítottak rájuk. Bizonyítékok hiányában a Bauer és társai ellen indított nyomozást 1969. március 19-én lezárták, a fiú terheltté nyilvánított két barátját, Sabján Miklóst és Berger Istvánt figyelmeztetésben részesítették, és kutató nyilvántartásba vették.

Bauer tette hosszú évekre tabuvá vált. Története napjainkban többnyire a cselekmény évfordulóján kerül fókuszba, újságcikkek, rádióműsorok, koszorúzások keretében emlékeznek a fiatalemberre. Míg az 1990-es évek végétől megjelenő publikációkban nemzeti hősként és mártírként jelenik meg, addig a korabeli állambiztonsági iratokban pszichopátának titulálják.

Nem feladatom a merőben ellentétes álláspontok egyikét igaznak, a másikat pedig valótlanságnak minősíteni, nem is lehetne, hiszen a „Fáklyás-ügy” ennél jóval összetettebb. Véleményem szerint a serdülőkor testi-lelki nehézségeit átélő, csonka családban nevelkedő, vagyis sajátos életkorú és élethelyzetű, ám hazáját és nemzetét kétségtelenül szerető fiatal fiú tette egy olyan történelmi korban nyer értelmet és pozitív megítélést, amilyen a Kádár-korszak is volt, ahol a pozitív jelenségek nagy része csak propagandaszinten volt jelen, és ahol a nemzeti érdekek nagymértékben háttérbe szorultak.

Bauer tettének értékelésekor azt is mérlegelni kell, hogy Jan Palach néhány nappal korábbi prágai önégetése mennyiben járult hozzá Bauer hasonló cselekményéhez. Jan Palach, vagy ahogy Bauer nevezte, a „cseh testvér” 1969. január 16-i tétével a „prágai tavasz” leverése ellen akart protestálni. Felvetődik a kérdés, hogy ha a prágai egyetemista tette, amelyről biztosan állítható, hogy példaként és mintaként szolgált Bauer számára, nem következett volna be, vajon Bauer Sándor felgyújtotta volna magát?

Bauer Sándor történetének feltárásához a politikai rendőrség ténykedése során keletkezett, ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában fellelhető dokumentumok jelentették a legfontosabb írásos forrásokat. A rendelkezésre álló levéltári dokumentumok tanulmányozása mellett hat olyan személlyel készítettem interjút, akik jól ismerték Bauer Sándort. Készséggel vállalta emlékei felidézését a két nagybácsi, Váczy Gyula és Váczy László, Váczy Szilvia, Bauer unokatestvére, továbbá az alsó tagozatos osztályfőnök, Jung Józsefné, az általános iskolai osztálytárs és barát, Becskei Péter, valamint a „Fáklyás” fedőnevű ügyben terheltté nyilvánított barát, Sabján Miklós. A velük folytatott, eddig nem publikált beszélgetések nélkülözhetetlenek voltak az állambiztonsági dokumentumokban szereplő információk egyoldalúságának oldásához, az iratokban szereplő egyes elemek koncepcioszerűségének feltárásához.

A „Kádári aranykor” jellemzői

Bauer Sándor tettének megértéséhez szükséges felvázolni azon időszak főbb jellemzőit, amely cselekményének háttérét adta. A Kádár-korszak 1963 utáni szakaszát „klaszszikus kádárizmusnak” vagy „kádári aranykornak” szokás nevezni. Ezen időszak karakterisztikus vonása a diktatórikus berendezkedés mellett az egypártrendszer megkérdőjelezhetetlensége, a pártállami centralizált hatalomgyakorlás, az emberi és polgári jogok szigorú korlátozottsága, a sajtó cenzúrázása és pártirányítása volt. Fennmaradt továbbá a rendszer kritikájának tilalma is, amely a szocialista társadalmi

berendezkedés elfogadását, Kádár személyének és hatalmi pozíciójának kétségbevonhatatlanságát, a Varsói Szerződésen keresztül a Szovjetunióval való katonai szövetség és hűség megkérdőjelezhetetlenségét takarta.³

A forradalom leverése után az ország lakói számára nyilvánvalóvá vált, hogy a fennálló rendszer nem változtatható meg, így politikai magatartásukat ehhez a tényhez kellett igazítaniuk. A hatalom képviselői íratlan közmegegyezést kínáltak a társadalomnak, amelyet az „aki nincs ellenünk, az velünk van” elv érzékletesen szemléltetett. Ennek lényege az volt, hogy az ország lakosaitól már nem követelték meg, hogy dicsérjék a rendszert, az elvárás sokkal inkább a politikai semlegesség, illetve a fennálló berendezkedés nyilvános kritikájának kerülése volt. Az e kíváncságnak eleget tevők akár gyarapodhattak is a rendszer adta keretek között.⁴

A politikai vezetésnek biztosítékra, támaszra volt szüksége uralma fenntartásához. Ezek egyike a Magyarországon állomásozó szovjet hadsereg csapatai voltak, és bár direkt bevetésükre 1956 után nem került sor, de ittlétükkel csorbult a magyar függetlenség.⁵ A diktatórikus pártállami rendszer működéséhez elengedhetetlen volt a politikai rendőrség működése is. Az egykori ÁVH funkcióját a Kádár-korszakban a belügyminisztérium alárendeltségébe sorolt rendőrség, ezen belül a politikai nyomozó osztály, valamint a III/III-as csoportfőnökség vette át. A szervezet működtetését a hatalom gyakorló szemszögéből az ebbe szükségessé, hogy az országban ezrével voltak olyanok, akik nem fogadták el a felkínált alkut, és valamilyen módon feszegetni próbálták a szabadsághiányos rendszer kereteit. Őket ellenségnek nyilvánították, hiszen veszélyeztetették a fennálló berendezkedést, így szükségessé vált az ártalmatlanná tételük.⁶

Bauer Sándor és a „Fáklyás” fedőnevű ügy

Ki volt Bauer Sándor?

Bauer Sándor 1952. február 28-án született Budapesten. Édesapja Bauer Sándor, édesanyja Váczy Augustina. Édesapja a Gogol utcai pártgarázs művezetőjeként vonult nyugdíjba, édesanyja vezető óvónőként dolgozott. A nagybátyjával készült interjúból tudjuk, hogy Bauer Sándor házasságon kívüli gyerekként fogant, édesanyja és édesapja egy nyaralás során ismerkedett meg. A „nagy Sanyi”, ahogy a családtagok Bauer apját nevezték, házasságban élt, de ebből a házasságból gyermeke nem született.⁷ Bauer Sándor szülei nem kötöttek házasságot, a fiút az édesanyja mindvégig egyedül nevelte. Egyes tanúvallomások és a rokonok elmondása szerint az édesapa rendszeresen láto-

3 Bihari Mihály: Kádár és rendszere. Rubicon 11. (2000) 7–8. sz. 55.

4 Valuch Tibor: A „gulyáskommunizmus” valósága. Rubicon 13. (2001) 10. sz. – 14. (2002) 1. sz. 70.

5 Magyarország története 1918–1990. Szerk. Pölöskei Ferenc – Gergely Jenő – Izsák Lajos. Bp. 1995. 241.

6 Urbán Attila: Kádár politikai rendőrsége. A BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség felépítése és működése. Rubicon 18. (2007) Különszám 58–65.

7 Elhangzott Váczy Lászlóval 2009. november 12-én készült interjúban.

gatta őket, foglalkozott a gyermekkel, így nem szakadt meg a kapcsolat apa és fia között. A család Zuglóban, a Kacsóh Pongrác úton élt. A lakást 1956-ban találat érte. A nagybácsi emlékei szerint ezt követően nem sokkal költöztek a Ferencvárosba, az Üllői út 167. szám alatti lakásba. Más visszaemlékezések szerint az általános iskolai évek alatt végig Zuglóban laktak, az Üllői úti ház házfelügyelője pedig 1964 óta ismeri a családot. A zuglói Május 1. utcai általános iskola (ma Liszt Ferenc Ének-zenei Általános Iskola) elvégzése után a természetet kedvelő fiú a soproni erdészeti középiskolába felvételizett. Az ifjú Bauer ekkor saját élményt szerezhetett a szocialista rendszer „igazságos” működéséről, ugyanis ő nem nyert felvételt, ugyanakkor a nála gyengébben teljesítő, ám Szocialista Hazáért Érdemrenddel kitüntetett szülő gyermeke igen. Bauer így kényszerűségből a XIII. kerületi Bánki Donát Szakmunkásképző Intézetben folytatta tanulmányait.

1. kép

Bauer Sándor (középen) két ismerősével (Becskei Péter felvétele)

A közepes tanulmányi eredményt produkáló autószerelő-tanonc fiú átlagon felüli érdeklődést mutatott a történelem és a korszak aktuális politikai eseményei iránt. Barátai előtt nyíltan bírálta a szovjet csapatok Magyarországon való tartózkodását, kritikával illette a Kádár-kormányt és az 1968-as csehszlovákiai bevonulásban való magyar részvételt. Mindezek és a Kádár-rendszer további álságos megnyilvánulásai ellen nem csak gondolatban, szóban, hanem látványos és egyben mehökkentő cselekedettel, az 1969. januári önégetéssel is tiltakozott. Néhány napon belül bekövetkező halálakor még nem volt 17 éves.

Az önégetés napja – 1969. január 20.

A levéltári dokumentumok – az édesanya és szemtanúk vallomásai – alapján rekonstruálni tudjuk az 1969. január 20-i nap eseményeit. A családtagok elmondása szerint Bauer Sándor január 19-én, vasárnap, felkereste a Rákospalotán lakó nagyszüleit, nagybátyjait, unokatestvéreit, és burkoltan búcsút vett tőlük. Ebből, és a fennmaradt búcsúlevelekből is egyértelműen kiderül, hogy Bauer tudatosan készült másnapi cselekményére, és nem hirtelen felindulásból gyűjtötte meg magát, tette nem magyarázható pillanatnyi tudatzavarral, mint ahogyan azt az ügyel foglalkozó belügyesek igyekeztek a közvéleményre elhitetni.

Az édesanya a jegyzőkönyvek dátumozása szerint néhány nappal a történetek után arról tájékoztatta a rendőrség munkatársait, hogy fia január 19-én este feltűnő módon többször is kérte, hogy másnap reggel feltétlen ébressze fel, mert tanulni akar. Az anya, a kérésnek eleget téve, január 20-án reggel hét óra körül felkeltette fiát, majd távozott otthonról. Elmondása szerint munkahelyéről délután fél kettő táján érkezett haza, ahol kisebb rendetlenség várta. Bauer Sándor íróasztala környékén és a földön apróra vágott papírokat, piros-fehér-zöld színű papírgalacsint, valamint egy kis méretű nemzeti színű zászlót talált. A hamutartóban filteres és filter nélküli cigarettavégek voltak, és mivel fia – tudomása szerint – nem dohányzott, ezért arra következtetett, hogy a délelőtti folyamán többen is tartózkodtak a lakásban.⁸ A még élő hozzátartozókkal készült interjúból ma már tudjuk, hogy Bauer nem rendetlenséget hagyott maga után, hanem nemzeti színű papírzászlókkal díszítette fel a lakást távozása előtt.⁹

Bauer Sándor déltájban távozhatott az Üllői út 167. szám alatti házukból, kezében benzines palackokat rejtő táskát cipelve. A Kálvin tér felé haladva a villamoson összalálkozott egy egykori általános iskolai osztálytársával, Andrassy Attilával, aki a következőképpen emlékezett vissza a találkozásra: „A villamoson találkoztam Bauer Sándorral, aki munkás ruhában és bakancsban volt. Kabát és sapka nem volt rajta. A peronon utazott, a lába között egy kétfülű táska volt (a színére már nem emlékszem), amiben üvegek voltak, emlékezetem szerint 3-4 darab. Kérdésekre azt válaszolta, hogy az üvegekben ital van, házibulira megy. Feltettem neki a kérdést, hogy meg sem kínál az italból. Azt válaszolta, hogy nem kínál meg, mert ki van számítva, így is kevés lesz. [...] Amennyire vissza tudok emlékezni, Bauer Sándor a szokásos módon viselkedett. Nem vettem észre rajta sem idegességet, sem szomorúságot.”¹⁰

Délután egy óra táján érkezett Bauer Sándor a budapesti Nemzeti Múzeumhoz. Felsétált a főbejáratí oszlopsorhoz, a táskában lévő benzinnel lelocsolta ruháját, majd meggyújtotta magát. Miközben ruhája és teste égett, két kezében nemzeti színű kis papírzászlókat tartott, amelyeket minden bizonnyal nem sokkal korábban otthon készített.

A járőkelők közül többen segítségére siettek a fájdalmában az oszlopok körül futkosó, lángoló ruházatú fiatalembernek. A segítő szemtanúk között volt egy orvostanhallgató is, aki a másnapi kihallgatáson a következőképpen számolt be a történetekről: „Baráttommal együtt odafutottunk, s mindketten levettük a télikabátunkat, s azzal igyekeztünk eloltani a lángokat. Velünk egy időben érkezett a helyszínre két másik személy, közülük az egyik egy fiatal katona, ezek szintén levették a kabátjukat, s azzal akartuk eloltani, ez eredményre is vezetett. Ekkor mi egy kicsit távolabb mentünk a személytől, de azt hallottuk, hogy mentőket hívtak. Ekkor már meglehetősen nagy tömeg gyűlt össze, de hogy szám szerint mennyien lehettek, azt nem tudom. Az illető fiatal ember mindvégig eszméleténél volt, azt hallottam, hogy kérdéseket tettek fel hozzá, melyekre válaszolt. Többek között azt kérdezték tőle, hogy »miért tette«, amire olyan választ adott,

8 Jelentés, Budapest, 1969. február 10. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a továbbiakban: ÁBTL) V-157854/1 67.

9 Elhangzott Vác Lászlóval 2009. november 12-én és Sabján Miklóssal 2010. január 20-án készült interjúból.

10 Andrassy Attila tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. február 20. ÁBTL V-157854/1 231.

2. kép
A Múzeumkert, az önégetés helyszíne

hogy »...hazaszeretetből«, »...tiltakozásból«, arra kérdésre, hogy mi ellen akart tiltakozni kifejtette, hogy »...az orosz megszállók ellen«. Azt is mondotta, hogy »...a cseh testvér is meg-tette«.»¹¹

A kiérkező mentők az ügyeletes Honvéd Kórházba szállították a harmadfokú égési sérüléseket szenvedett Bauer Sándort, akinek a személyazonosságát a helyszínen talált villamosbérlet alapján tudták megállapítani. A tör-téntek után a rendőrség felhívta Bauer Sándor édesanyját a munkahelyén, és hazarendelték. Az édesanya testvérétől tudjuk, hogy „a rend-őrség a telefonban nem mondott neki semmit. Haza kellett mennie, és otthon tudott meg min-dent. [...] A kórházba nem engedték be még őt sem, csak az édesapa mehetett be.»¹²

Bauer három búcsúlevelet hagyott hátra, ezek közül az egyiket szüleinek szánta, akik-től így búcsúzott: „Drága édes Anyám és édes Apám. Bocsásátok meg, ha néha rossz fiatal voltam. Szeretnék élni, de most a szénné égett

holttestemre van szüksége a Nemzetnek, a proletároknak.»¹³ Az idézett sorokból látszik, hogy Bauer tettét dicsőséges halálként, a magyar nemzetért hozott áldozatként fogta fel. Valószínűleg azt is remélte, hogy tettének nagy visszhangja lesz, és talán az általa vá-gyott politikai változások elindítója lesz.

1969. január 20-án az időközben az iskolából hazaérkező szomszéd és egyben az egyik legjobb barát, az „Aliz”-nak becézett Sabján Miklós egy neki címzett, nem sok-kal később a rendőrség által elkobzott levelet talált a lakásukba bedobva, amely a követ-kezőket tartalmazta:

„Aliz:

A súlyok a tietek a Bergerrel együtt használjátok. A gumibott a tied. A bajonet a Bergeré lehet. Én elutazom. A fényképemet ted el. Mindenkit üdvözlők a Jocót a Gábort a Jóskát a Gabriellát a Marit egyszóval minden barátott. Üdvözlő barátod: Sándor

Ui.: Ti megfotok érteni. Vasárnap Prágában önkéntes tűzhalált választotta egy fia-tal. Tiltakozásul az orosz csapatoknak Csehszlovákiát megszálló utasítás ellen. [...] Ha-lál az orosz megszállókra! Oroszok menyetek haza!” [sic!]¹⁴

Sabján Miklós a kihallgatási jegyzőkönyv szerint rossz tréfának vélte Bauer búcsúle-velét, amelyhez fényképet is mellékel, mindaddig, amíg közös barátjuk, Berger István

11 Bihari Imre tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 137.

12 Elhangzott Vác Lászlóval 2009. november 12-én készült interjúban.

13 Bauer Sándor búcsúlevele szüleihez. ÁBTL V-157854/1 71/8.

14 Bauer Sándor búcsúlevele Sabján Miklósnak. ÁBTL V-157854/1 71/13.

nem tájékoztatta a néhány órával korábban történekről. „Január 20-án délután jöttem haza az iskolából, s láttam, hogy be van dobva egy levél a lakásba. Az volt rajta, hogy oroszok menjetek haza. Fura volt a levél. [...] Lementem a pincébe, a Pista már ott volt, s kérdezte, hogy hallottam-e mi történt a Sanyival. Fogalmam sem volt. Ő mondta el, hogy Sanyi meggyújtotta magát. A gumibotot és a bajonetet eldugtuk, később megtalálták és lefoglalták. Utána nem sokkal jöttek a rendőrök, felmentünk a lakásba, a szüleim nem voltak otthon. Kérdezték, hogy volt-e búcsúlevél, azt mondtam nem volt, hiszen ott volt a végén, hogy oroszok menjetek haza. Azt mondták, ne szórakozzunk, mert bevisznek a Deák térre. Akkor még ott volt a Rendőrfőkapitányság. Megijedtem, én nem vagyok egy hős típus, az az igazság, így végül odaadtam a levelet. Másnap fél egykor pedig elvittek az iskolából.”¹⁵

Jan Palach – a „cseh testvér”

Bauer Sándor „Sarli” becenevű osztálytársának címzett búcsúlevelében a következőket írta: „Tűzhalált halok akár csak az a csehszlovák fiatal, aki 19-én gyújtotta fel magát, így tiltakozva az orosz megszállás ellen.”¹⁶ Sabján Miklósnak írt, fentebb idézett levélben is hasonlót közölt. Bauer a Múzeumkertben segítségére sietőknek és a helyszínen a tette oka után érdeklődőknek szintén elmondta, hogy a „cseh testvér is megtette”.¹⁷

A „cseh testvér” Jan Palach volt, aki 1969. január 16-án gyújtotta fel magát a prágai Vencel téren álló Nemzeti Múzeum előtt. Az ekkor 20 éves egyetemista cselekedetét az öt hónappal korábbi, 1968. augusztusi prágai szovjet bevonulás elleni tiltakozásnak szánta, továbbá ily módon akarta honfitársait a jelen helyzettel szembeni apátiából felrázni és cselekvésre ösztönözni.¹⁸ Három nappal később, 1969. január 19-én halt bele testfelszínének 85%-ára kiterjedő, harmadfokú égési sérüléseibe. Temetésére – amelyen több ezren vettek részt, és amelyről egy máig fennmaradt rövid filmfelvétel is készült – január 25-én került sor. Halálának napja és temetése után tüntetésekre került sor Prágában.¹⁹

Tettének nemzetközi visszhangja lett, a magyarországi sajtóban is két héten át szinte napi rendszerességgel jelentek meg az ügyvel kapcsolatos cikkek. Ezekben Jan Palach önégetését „a jobboldali és ellenforradalmi erők által szított hisztéria terméke”-ként, „jobboldali uszítás”-ként állították be.²⁰

A Palach által írt búcsúlevelében utalás van arra, hogy önégetését egy csoport tagjaként vitte véghez, és tettét további személyek követik majd.²¹ Jan Palach cselekménye után néhány nappal egy 19 éves prágai főiskolai hallgató mérgezte meg magát gázzal.

15 Elhangzott Sabján Miklóssal 2010. január 20-án készült interjúbán.

16 Bauer Sándor búcsúlevele „Sarli”-hoz. ÁBTL V-157854/2 71/9.

17 Bihari Imre tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 137.

18 The last days of Jan Palach. <http://www.radio.cz/en/article/113879> (letöltés 2010. jan. 30.)

19 <http://www.janpalach.cz/> (letöltés 2010. jan. 30.)

20 Népszabadság, 1969. január 25. 4.

21 The last days of Jan Palach. <http://www.radio.cz/en/article/113879> (letöltés 2010. jan. 30.)

Szüleinek írt búcsúlevelében a diáklány közölte, hogy öngyilkosságát nem önszántából, hanem kényszer hatására követi el.²² A két ügyet összekapcsolva a magyar pártsajtóban 1969. január utolsó napjaiban egy „szenzációs leleplezés” során a hazai nyilvánosság elé tárták, hogy „jobboldali provokátorok” kényszerítették halálba a csehszlovák diákokat.²³

A Bauer által hátrahagyott búcsúlevelekből egyértelműen kiderül, hogy tudott Jan Palach önégetéséről, annak valódi okáról és kivitelezési módjáról. A magyarországi szocialista berendezkedésre és a szovjet csapatok magyarországi tartózkodására ellen-szenvvel tekintő és nagy tetre készülő fiú valószínűsíthetően Jan Palach tettének hatására határozta el önmaga felgyújtását. A későbbiekben azt is látni fogjuk, hogy Bauer esetében is voltak utalások egy ismeretlen, az önégetésére felbízható személy vagy személyek létezésére, hiszen néhányan valószínűtlennek tartották, hogy Bauer minden külső hatás nélkül szánta rá magát önmaga felgyújtására.

A „Fáklyás” fedőnevű ügy

1969. január 20-án munkához látott a politikai rendőrség, titkos vizsgálati dossziét nyitottak, és kezdetét vette a két hónapon át tartó állambiztonsági munka, amely csak a nyomozati szakaszig jutott el. A korszakkal foglalkozó történészek által feldolgozott egyes perekkel igazolható, hogy az állambiztonságiak 1956 után is alkalmaztak koncepciós módszereket.²⁴ A Bauer-ügyben is tetten érhető ezen metódus, a fennmaradt nyomozati anyagokból és interjúk segítségével kimutatható, hogy a rendszer politikai rendőrsége maga alakította ki a Bauer Sándor tettevel kapcsolatos koncepciót, és minden erejével törekedett annak realizálására.

Az állambiztonság emberei Bauert egy pszichésen beteg fiúként igyekeztek beállítani, tettét a közvélemény felé sikeres öngyilkossági kísérletként kommunikálták, a színfalak mögött pedig egy általa kitervelt államellenes bűncselekményt igyekeztek leleplezni. A nyomozás megkezdésekor izgatással vádolták a kórházi ágyon fekvő fiút, három héttel később viszont összeesküvésre irányuló előkészületi cselekmény gyanúja miatt nyomoztak a már halott fiú és társai ellen, ám ennek bizonyíthatatlansága miatt 1969. március 19-én lezárták a vizsgálatot.

A rendelkezésre álló és hiányzó dokumentumok

A „Fáklyás” fedőnévvel ellátott Bauer-ügyről fennmaradt dokumentumokat az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára őrzi, az iratanyag 1997 óta kutatható. A két-kötetnyi, „Verebély János és társai”, valamint „Sabján Miklós és társai” címet viselő dossziében található iratok nagy részét a rendőrségen felvett tanúkihallgatási jegyzőkönyvek adják. A nyomozati iratok között fellelhetők továbbá a nyomozást elrendelő

22 Népszabadság, 1969. január 26. 2.

23 Népszabadság, 1969. január 28. 2.

24 Kiszely Gábor: Állambiztonság 1956–1990. Bp. 2001. 144–189.

határozat, a nyomozás előrehaladásáról készült feljegyzések, jelentések, egyetlen intézkedési terv, ügynökjelentések, laboratóriumi vizsgálati eredmények, a holttestet vizsgáló orvosszakértői vélemény, Bauer kézírását elemző írásszakértői vélemény, a lefoglalt tárgyak közül füzetlapok, búcsúlevelek.

Biztosan állítható, hogy a rendelkezésre álló nyomozati iratok hiányosak. Az iratanyagban nem lelhetők fel az egyes kihallgatásokról készült jegyzőkönyvek, amelyek megtörténtéről vagy a rendelkezésre álló iratokból, vagy a 2009–2010 folyamán készült interjúkból tudomásunk van. Ilyen például Bauer általános iskolai osztályfőnökének első kihallgatási jegyzőkönyve, valamint a két barát, Sabján Miklós és Berger István számos kihallgatásakor készült jegyzőkönyv. Ezek vagy el sem készültek, vagy valamilyen oknál fogva eltűntek az iratanyagból.

A tanúkihallgatási jegyzőkönyvek sajátosságai

A lefoglalt dokumentumok tanulmányozásával egy időben megkezdődtek a tanúkihallgatások is. 1969. január 21. és március 12. között 41 ember kihallgatásáról maradt fenn jegyzőkönyv. A meghallgatott személyek között szemtanúk, családtagok, barátok, ismerősök, tanárok, régi iskolatársak, munkatársak voltak. Találunk közöttük olyan személyeket is, akikkel Bauer Sándor vagy már évek óta nem is állt kapcsolatban, vagy az ismeretség és kapcsolattartás alkalmi volt, és mindössze néhány napra korlátozódott. A jegyzőkönyvek fontos ismérve még, hogy többségük nem kérdés-felelet formában került rögzítésre, hanem összefoglaló jellegűek, emellett igen rövidek, egy-két oldalnyi gépelt szöveget tartalmaznak.

Sabján Miklós és Berger István interjúból az alábbiakban ismertetésre kerülő részletek segítségével képet kaphatunk a jegyzőkönyvek születési metódusáról. Tőlük tudjuk egyrészt, hogy a Bauer önégetése utáni időkben szinte napi rendszerességgel hallgatták ki őket. Ennek ellenére január hónapból mindössze egy jegyzőkönyv maradt fent, az egész nyomozati szakaszból is három-három jegyzőkönyv áll rendelkezésre, mindössze 12, illetve 15 gépelt oldalnyi terjedelemben.

Azt is tudjuk, hogy a kihallgatások alkalmával nem pontosan rögzítették vallomásaikat, hanem az általuk elmondottak egyes részleteit megmásították, eltorzították. Így jött létre az a motívum is, amely szerint Bauer rendszerellenes forradalmat akar szervezni, fegyvereket pedig rendőrök leütése révén szándékozott beszerezni. Ennek alapján vádolták összeesküvés előkészítésével. A kihallgatók tehát az elmondottakat elferdítve összegezték, a tanúk pedig átfutották, és mint a valóságnak megfelelőt aláírták. A benne szereplő valótlanosságok ellen – vélhetően – a fenyegetettség miatt nem tettek kifogást.

A kihallgatások tartalma három fő téma köré csoportosítható. Az egyik és egyúttal a leghangsúlyosabb kérdéscsoport Bauer politikai nézeteire irányult. A vallatások során a kihallgatók élénk érdeklődést mutattak Bauer és barátai által a ház pincéjében létrehozott úgynevezett Pince Klub iránt is. Ezen túlmenően a kihallgatottak többségét Bauer személyiségéről is kérdezték.

A tanúkihallgatások célja és főbb jellemzői

A fenti témák részletezését megelőzően szükséges röviden ismertetni a rendőrségen zajló kihallgatások azon sajátosságait, amelyek között az alább idézendő vallomások megszülettek. Modor Ádám történész Berger Istvánnal készített interjújából²⁵ tudhatunk meg részleteket a kihallgatások céljáról és módszereiről: „Az első napon az iskolából bevittek a Tolnai Lajos utcába, nyolc és fél órán keresztül faggattak, és mindenáron ki akarták belőlem húzni azt, hogy mi ellenforradalmárok vagyunk. Levittek a rendőrségi fogdába, megmutatták, hogy mi vár rám akkor, ha nem vagyok őszinte. [...] Tulajdonképpen nem volt mitől félnem, hisz nem csináltam semmit. Be volt jódózva az ujjam, rám akarták fogni, hogy én gyújtottam meg Sanyit, annak ellenére, hogy iskolában voltam, és volt legalább negyven tanúm. [...] Arra már nem emlékszem, hogy mi került bele a jegyzőkönyvekbe, de arra igen, hogy eleinte minden áldott nap be kellett mennem a Tolnaiba. [...] Első alkalommal bevittek az iskolából, a többi alkalommal megmondták, hogy hányra kell bejönnöm. Párhuzamosan Sabján Miklós barátom is ott volt a másik szobában. Ő volt a harmadik gyanúsított. [...] Viszátérve a kihallgatásokra, először nyolc és fél óráig tartott, aztán hét, hat, majd négy óra, és volt, amikor már csak fél órára kellett beugranom a Tolnai Lajos utcába. [...] Ezek a kihallgatások úgy zajlottak, hogy beszélgettünk. Mindenféle kérdést tettek fel nekem. Találós kérdést, logikait, és közben beszúrtak egy, erre az ügyre vonatkozó kérdést. És hatvanhatszor újra megkérdezték ugyanazt. Hogy észrevettem-e, hogy Sándor vagdossa a kezét? Észrevettem, és Sanyi mondta, hogy sóval bekeni, mert az őli a fájdalmat, de hogy miért, vagy honnan vette ezt, fogalmam nem volt. Két hónap alatt legalább hatvanötször elmondatták velem ugyanazt, amit az első napon, és erről szólt az egész, semmi másról. Nagyon érdekelte őket, hogy kikkel találkoztunk. Nem volt-e benne német állampolgár. Akkor nem értettem, fogalmam sem volt róla, hogy miért kérdezik. [...] Feltett szándékuk volt, hogy ránk bizonyítják, mi komoly ellenforradalmi csoport vagyunk. Egyébként röhejes volt az egész vizsgálat. Olyan dolgokat kérdeztek tőlem, amik különben soha eszembe sem jutottak volna előtte. Ültem, néztem, és a végén elkezdtem röhögni, mert azt mondtam, hogy ilyen nincs, ez vicc. Ez bántotta őket a legjobban, mert azt mondták, hogy kiröhögöm a rendőrséget. Nem röhögöm ki, de vicc az egész, amin csak röhögni lehet, válaszoltam. Azt mondták, hogy ne mosolyogjak, mert nincs okom rá. Mondtam, hogy nem csináltam semmit. Annyi a bűnöm, hogy élek.”²⁶

A fentiekből néhány dolgot érdemes kiemelni. A fent idézett interjúban világosan megfogalmazódott az állambiztonságiak Bauer-üggyel kapcsolatos szándéka is, nevezetesen egy „ellenforradalomra” készülő társaság szervezkedésének leleplezése.

Sabján Miklós is beszámolt arról, hogy Bauer önégetése utáni napokban hetente több alkalommal került sor rendőrségi kihallgatásra, ezzel szemben csak három kihallgatásáról (1969. január 21., február 13., március 12.) maradt fent jegyzőkönyv.

²⁵ Berger István többszöri megkeresésemre sem vállalta az interjút. Ez az oka annak, hogy Modor Ádám által készített interjújából idézek.

²⁶ <http://gk.mno.hu/portal/printable?contentID=198010&sourceType=MN> (letöltés 2010. febr. 27.)

„A nyomdaipari iskolától, ahová jártam, pár sarokra volt a Politikai Rendőrség. A rendőrök dél körül egy régi Moszkviccsal jöttek értem, s este hatig bent tartottak. A Pogácsás a Pistát gyötörte, engem meg a Kassai százados. A kihallgatáson inkább lelki ráhatással próbálkoztak, pofon nem volt, bár egyszer ígértek [...] Eleinte nagyon sokszor kihallgattak, hetente többször, kétszer-háromszor is. Első alkalommal az iskolából vittek el, utána már idézés jött. A gyakori kihallgatások után jött egy hosszabb szünet a következő kihallgatásig. Anyám, aki egyébként egy türelmes ember, a végén már nagyon mérges lett, s kérdezte, meddig fog ez még tartani? A Pogácsás hadnagy volt kint nálunk, aki azt válaszolta: »Asszonyom, az aggodalom jogos, de nem akarunk még egy 56-ot.« Ezt mondta.”²⁷

Mint látjuk Bergerhez hasonlóan Sabján Miklós is utalt a kihallgatások során a rendőrök által alkalmazott lelki ráhatásra, fizikai bántalmazást is kilátásba helyező megfélemlítésre. A több órán át tartó, folytonos kihallgatásokkal és a váratlanul közbevetett kérdésekkel való gyötetés egyértelmű célja a terhelte nyilvánított fiúk kifárasztása, és így a politikai rendőrség koncepciójába illő vallomás megszerzése volt.

Az első információk Bauer Sándorról

A legelső információ, amit az üggyel foglalkozó állambiztonságiak megtudtak Bauerről, az volt, hogy a Múzeumkertben felgyújtotta magát, hogy ilyen módon protestáljon a szovjet csapatok ittléte ellen. Van tehát egy fiatalember, aki nyíltan kérdőre vonta a szovjet csapatok Magyarországon tartózkodásának jogosságát, vagyis nyíltan rendszerellenes kijelentést tett. Ismereteik a fiú politikai nézeteiről a nap folyamán tovább bővültek.

A Vácz Lászlóval készült interjúból tudni lehet, hogy az esemény napján, 1969. január 20-án délután a rendőrség megjelent Bauerék lakásán, és személyesen tájékoztatták a fiú édesanyját a Múzeumkertben történekről. Sajnálatos módon erről a látogatásról nem maradt fent írásos dokumentum, így csak valószínűsíteni tudjuk, hogy ekkor került a rendőrökhöz Bauer néhány iskolai füzeté és a notesze. A másnapi, 1969. január 21-i dátummal ellátott rendőrségi jelentés az ezekben olvasható, az ügy szempontjából jelentőséggel bíró bejegyzésekkel foglalkozik. A füzetek egyikében „Ultrabal Hazánkban” című, véleményük szerint másolás vagy diktálás során készült írást fedeztek fel, amelynek tartalmát a jelentést szignáló Benjamin Róbert rendőr százados így összegezte: „Bauer, illetve társai programként állították fel a társadalmi rendszer megdöntését, és helyében az ún. »Ultrabal« általuk elképzelt formáját javasolják bevezetni. [...] Zavarosságukat mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy nem tartják elképzelhetetlennek a nyilas hatalom átvételét. Magyar Nemzeti Kommunista Párt megalakulását, programjának részletes kidolgozását, s e mellett természetesen a követeléseket is tartalmazzák. Ezek közül a legfontosabb – ami világosan mutatja elképzeléseik zavarosságát – »az orosz csapatok hagyják el az ország egész területét, magyar-szovjet munkás-paraszt testvériség« a KGST bukik stb. [...] A tanulmányból, ill. az ott felfektetett program, főleg az albán vonalat reprezentálja, s támadja a szocialista országok együttműködését, teljes

²⁷ Elhangzott Sabján Miklóssal 2010. január 20-án készült interjúbán.

mértékben a kínai vonal. [...] Rádió hallgatására konkrét utalások nincsenek, azonban pld. a »programterveit« stílusa, hangja arra utal, hogy az Albán rádió magyarnyelvű adásait rendszeresen hallgatja.”²⁸

A kommunista tömbből az 1960-as évek elején kiközösített Albániával és a vele együtt működő, a Szovjetunióval szintén fagyos kapcsolatban lévő Kínával való szimpátia eretnekségnek számított. A füzetben említésre került Dalos György és Pór György neve is, akiket a kínai vonal követése miatt összeesküvés kezdeményezése és vezetése vádjával 1968 májusában börtönbüntetésre ítélték.

A szovjet vonaltól való elhajlásként értékelte a jelentést készítő rendőr százados Bauer noteszában talált bejegyzéseket is. „Noteszában guminyomdával kb. 10 Bao-Cetung nyomtat található. [Ez Mao Cetungot jelent] Kossuth Lajos halálának évfordulóján Liberté, Egalité, Fraternité, felirat, október 23-nál pedig »Vivát« szó található. Egyik olvasónapló című füzetében verset írt, 1956. címmel. A vers tartalma, mondandója tipikusan ellenforradalmi, szovjetellenes. Követeli, hogy a szovjet csapatok hagyják el az országot. A versből az is kicsendül, hogy a változásokért az »önkéntől való megszabadulásért: a vöröscsillag lekonyulásáért« elszánt embereknek kell dacolni.”²⁹

Összefoglalva: a maoizmus iránti szimpátia, illegális rádió hallgatása, az 1956-os célokkal való azonosulás, a szovjet csapatok ittlétének bírálata, Magyar Nemzeti Kommunista Párt létrehozása, a fennálló rendszer megdöntésének szándéka, nyilas hatalomátvételtől való ábrándozás volt Bauer rovásán 1969. január 20-án. Figyelmet érdemel, hogy a társadalmi rendszer megdöntésének szándéka nem csak Bauer, hanem társai esetében is felmerült gyanúként rögtön az önégetés napján. Az állambiztonságiak preconcepciója szerint tehát több veszélyes embert kellett felkutatniuk és ártalmatlanná tenniük.

A rendőrök által elkobzott iskolai füzet és notesz, sőt még annak részei, lapjai sem találhatóak meg a vizsgálati dossziében. Így nem áll módunkban a fent idézettek tényét sem megerősíteni, sem megcáfolni. A politikai rendőrség ugyanakkor a fenti jelentés elkészítése utáni napon előzetes letartóztatásba helyezte és terheltté nyilvánította Bauer Sándort.

A vád: izgatás

1969. január 22-én, miközben Bauer Sándort súlyos égési sérülésekkel a Honvéd Kórházban kezelték, megszülettek az előzetes letartóztatás elrendeléséről, valamint a terheltté nyilvánításáról szóló határozatok. Az indoklásban a következő olvasható: „nevezett 1969. január 20-án 13 és 14 óra között a Fővárosban a Múzeum-kertben magát benzinnel leöntötte és felgyújtotta, hogy így önkéntes tűzhalált haljon. Ezzel az volt a célja, hogy ily módon tiltakozzon a szovjet csapatok Magyarországon tartózkodása ellen, illetve tiltakozásra másokat is felhívjon. Az eddig meghallgatott tanúk vallomásából az is megállapítható, hogy nevezett barátai és ismerősei körében a Magyarországon állomásozó szovjet csapatokra, továbbá a Magyar Szocialista Munkás Pártra és a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányra gyalázó kijelentéseket tett. Ezt a felfogást széles körben terjesztette.”³⁰

28 Jelentés, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 52–54.

29 Jelentés, 1969. január 21. ÁBT, V-157854/1 53.

30 Határozat előzetes letartóztatás elrendeléséről, 1969. január 22. ÁBTL V-157854/1 45.

Az előzetes letartóztatást azért tartotta szükségesnek a rendőrhatalóság, mert fennállónak vélték annak veszélyét, hogy szabadlábon hagyása esetén „az általa megkísérelt büntetett végrehajtáná, vagy egészségi állapotában kárt tehetne”, illetve „a köznyugalmat zavarná”, továbbá „a még fel nem derített és ki nem hallgatott személyekkel összebeszélve a büntett felderítését megnehezítené”.³¹ A fogva tartás helyszínéül a Honvéd Kórházat jelölték ki. Bauert külön kórterembe zárták, és szobájában rendőrök őrizték.

Kérdéses, hogy a fentiek mennyire valós veszélyek egy olyan személy esetében, aki testének majdnem háromnegyedére kiterjedő, harmadfokú égési sérülésekkel feküdt egy kórházi ágyon. Az előzetes őrizetbe vétel sokkal inkább azt a célt szolgálta, hogy a rendőrök legalizálhatták a fiú már két napja tartó kizárólagos felügyeletét, most már a kezükben volt a hivatalos utasítás a további folyamatos felügyelet alatt tartásra, valamint arra, hogy megakadályozzák, bárkivel is kommunikálhasson, illetve ha arra alkalom nyílik, akkor kihallgathassák és vallomás tételére kényszeríthessék.

A határozatokat, tekintettel Bauer Sándor állapotára, édesapja, mint törvényes képviselője előtt hirdették ki, aki panaszjogával nem élt, hanem aláírta és tudomásul vette azok tartalmát. A Bauer elleni vád tehát az izgatás büntetnének elkövetése volt. Az 1961-es Büntető Törvénykönyv az állam elleni büntettek közé sorolta az izgatás büntetést, és hat hónaptól öt évig, súlyosabb esetben kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel szankcionálta.³² Bauer kritikai megjegyzésekkel illette a fennálló diktatórikus rendszert, ezek a megjegyzések nem egyeztek a hivatalos ideológiával, ezért a hatalom birtokosai és a kommunista ideológia hívei nézőpontjából hamisnak és gyaláznak minősültek. A fennmaradt kihallgatási jegyzőkönyvekből ismerhetjük meg e kijelentések konkrét tartalmát. Az alábbiakban a tanúvallomások és az interjúk alapján bemutatjuk Bauer baráti körben kinyilvánított politikai nézeteit, a barátaival a ház pincéjében létrehozott klubban folytatott tevékenységét, valamint személyiségének jellemzőit.

Bauer Sándor politikai nézetei és megnyilvánulásai a tanúvallomások tükrében

A Bauert közelebbről ismerők mindegyike beszámolt a tanúvallomásában arról, hogy a fiatalembert nagyon foglalkoztatták az aktuális bel- és külpolitikai történések, események, és kezdeményezője is volt az ilyen témájú beszélgetéseknek. Két barátjával, Sabján Miklóssal és Berger Istvánnal rendszeresen megbeszélte a napi politikai történéseket. Politikai beállítódását ők is és a többi megkérdezett is egyöntetűen szovjetellenesnek titulálta. Határozott véleménnyel bírt a Szovjetunióról, a szovjet csapatok magyarországi tartózkodásáról, a Kádár-kormányról, valamint a Csehszlovákia 1968-as megszállásában való magyar részvételtől.

A kihallgatottak a Bauer politikai meggyőződését firtató kérdésekre válaszképpen elmondták, hogy nézete szerint a Szovjetunió, amely „egy agyaglábon álló birodalom, úgy lopkodták össze kisebb államoktól, nem felszabadította Magyarországot, hanem lerohanta”, és Magyarországot és a kisebb szocialista országokat elnyomja.³³

31 Uo. 46.

32 A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve. Bp. 1962. 229.

33 Berger István terhelt kihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 118.

A Szovjetunió és a kisebb szocialista országok, így Magyarország között lévő függőségi viszony megszüntetésére is megvolt az elképzelése, amelyről több barát, ismerős is említést tett vallomásaiban. Bauer elképzelése szerint a kisebb szocialista országoknak, Magyarországnak, Lengyelországnak, Csehszlovákiának és Romániának össze kellene fogni, és létrehozni a „Közép-Európai-i független Európát”,³⁴ ahol nincsenek szovjet csapatok. A koncepció szerint, amennyiben a szövetség létrejötte után nem történne meg a szovjet csapatok kivonása, akkor a szövetségre lépő országok harccal kényszerítenék a Szovjetuniót ennek megtételére.³⁵ A tanúvallomások egyike szerint Bauer így fogalmazott: „a szövetségnek az alapja minden országon belül a fiatalság lehet csak, mert az idősebbek politikai nézetei erősen befolyásolva vannak a vörösöktől”.³⁶

Barátja szerint Bauer „magát szocialistának tartotta, de szovjetek nélkül képzelte el az ország jövőjét”.³⁷ Több alkalommal is nemtetszését fejezte ki az általa megszállónak tartott szovjet csapatok magyarországi tartozkodását illetően, „állandóan visszatérő refrénként hangoztatta, hogy Magyarországnak függetlennek kellene lenni”.³⁸

A Kádár-kormányról azt tartotta, hogy politikailag, gazdaságilag és katonailag kiszolgálója a Szovjetunióknak, valamint olyan emberek töltenek be vezető posztokat, akik „hozza nem értésükkel sok kárt okoztak és okoznak az országnak”.³⁹ Kádár „elvtársról” baráti körben azt is megjegyezte, hogy „1956-ban csak úgy tudott hatalomra kerülni, hogy egy pár embert kivégeztetett”.⁴⁰

A Kádár-kormány vonatkozásában azon az állásponton volt, hogy „meg kell buktatni”. Ezzel kapcsolatban az volt az elképzelése, hogy forradalmat kell szervezni, fegyveres „partizán csoportokat” kell létrehozni és ezek segítségével ki kell robbantani a forradalmat.⁴¹ Az „ellenállási csoportoknak” szánt feladat, „hogy a Magyarországon állomásozó szovjet csapatokat megtámadja, majd a kormány megdöntése és »független« állam kialakítása. Az ellenállási csoport részére történő fegyverszerzéssel kapcsolatban mint lehetőséget azt mondta el, hogy sötét helyen járőröző rendőrt, vagy más karhatalmi személyt leütni és fegyverét megszerezni.”⁴²

A Bauer-ügyben ez az egyik momentum, ahol tetten érhető a kihallgatási jegyzőkönyvek tartalmának eltorzítása. A Berger Istvánnal készült, korábban idézett beszélgetésben elhangzott, hogy a rendőrség „ellenforradalmi” cselekmény bevallását várta tőle és a többi kihallgatottól is. Mivel ez nem állt szándékukban, ezért nem is tudtak erről vallomást tenni. A jegyzőkönyvekbe tehát olyan kijelentések kerültek, amelyek nem egyeznek a valósággal, ám az üggyel megbízottak koncepciójának igazolásához szükségesek voltak.

34 Kapus József tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 22. ÁBTL V-157854/1 158.

35 Szilágyi János tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 22. ÁBT, V-157854/1 176.

36 Molnár Éva tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 23. ÁBTL V-157854/1 207.

37 Sabján Miklós terhelt kihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 96.

38 Berger István terhelt kihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 118.

39 Szilágyi János tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 22. ÁBTL V-157854/1 175.

40 Klucsik Gábor tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 22. ÁBTL V-157854/1 169.

41 Sabján Miklós terhelt kihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 97.

42 Berger István terhelt kihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 119.

A Sabján Miklóssal készített interjúból azt is tudni lehet, hogy mely történet szolgáltatta az alapot az állítólagos forradalomszervezéshez. „A baráti társasággal sokszor jártunk kirándulni a budai hegyekbe, szórakoztunk, s háborúsdit játszottunk az erdőbe. Egyikünk volt a géppisztolyos, a másik a géppuskás, a lányok voltak a szanitécek, mindenkinek volt valami szerepe. Ezt – én naiv tizenévesként – elmeséltem a rendőrségen is, akik ebből azt a következtetést vonták le, hogy mi fegyveres csoportot akartunk létrehozni. Dehogyan akartunk, csak bohóckodtunk.”⁴³

Mindenesetre az állambiztonságiak a fenti valótlan történetet még néhány kihallgatási jegyzőkönyvbe beleszőtték, így kreáltak bizonyítékot a fikciójukhoz.

Más tanúvallomásban az is említésre került, hogy szintén baráti körben „Bauer Sándor a politikai kérdésekről beszélve azt is kifejtette, hogy Magyarországon új pártot kéne szervezni, mert a jelenlegi párt, vagyis az MSZMP »megalkuvó«. Ezt azzal magyarázta, hogy a magyar csapatok is részt vettek Csehszlovákia »megszállásában«, vagy »lerohanásában«. Nem emlékszem pontosan, hogy melyik kifejezést használta. Beszélt továbbá Bauer Sándor arról, hogy Magyarországon egy ún. munkás arisztokrácia alakult ki, amely a munkásosztály felett, vagyis a proletárok felett élőködik és nem dolgozik. Ezeket el kell távolítani, és helyükbe a proletariátus választ olyan személyeket, akiket ők megbízhatónak tartanak.”⁴⁴

Bauer mélységesen elítélte Csehszlovákia 1968. augusztusi invázióját és az ebben való magyar részvételt, és ezen véleményét meg is osztotta barátaival, ismerőseivel. A cseh események az egyik leggyakoribb beszédtemája volt a fiúnak. „Ebben az időben vetette fel nem egy beszélgetés alkalmával azt is, hogy helyteleníti a magyar és szovjet csapatok bevonulását Csehszlovákiába. Véleményem szerint az Ő elképzelése az volt, hogy a csehszlovákiai helyzet normalizálását a szocialista csapatok bevonulása nélkül kellett volna rendezni, hisz ez teljes egészében a cseh nép belügye.”⁴⁵

A tanúvallomásokból kiolvasható szovjetellenes beállítódású, a hivatalos ideológiában hirdetettekkel ellentétes állásponton lévő fiúról kialakult képet tovább feketítette az állítólagos Hitler iránti rokonszenve. A Bauer politikai nézeteiről hosszasan mesélő osztályfőnöknél olvashatjuk az alábbiakat is: „Amikor VIII.-ba járt statisztikai felmérést csináltunk az iskolába, s Bauer arra a kérdésre, hogy ki a példaképe olyan választ adott írásban, hogy »Hitler«. Ekkor foglalkoztunk vele, elmondotta, hogy nagy történelmi alaknak tartja, aki kis mázolóból lett, s leigázta egész Európát, kijelentette hogy hozzá szeretne hasonlítani.”⁴⁶

Egyes ismerőseinek vallomásában is megemlíti Hitler neve, ám az ő elmondásuk szerint Bauer Hitlerben nem Európa leigázóját csodálta, hanem az általa végrehajtott hadseregfejlesztés miatt tartotta őt nagyra. Ipari tanuló társa számolt be arról, hogy az „egyik beszélgetés alkalmával a II. világháború előtti időkről esett szó, amikor Bauer Sándor pozitívként értékelte Hitler hatalomra jutását. Nézetét azzal támasztotta alá,

43 Elhangzott Sabján Miklóssal 2010. január 20-án készült interjúbán.

44 Wizer László tanúvallomása, 1969. január 22. ÁBTL V-157854/1 183.

45 Klucsik Albert tanúvallomása, 1969. január 23. ÁBTL V-157854/1 202.

46 Borsovszky Rudolfné tanúvallomása, 1969. január 22. ÁBTL V-157854/1 150.

hogy Hitler a hadiipar fellendítésével, utak építésével munkát adott a német népnek, és így az országot ki tudta vezetni a gazdasági konjunktúrából [sic!].”⁴⁷

A tanúvallomásokból ismert és a valóságnak is megfelelnek azok az elbeszélések, amelyek egy olyan füzet létezésére utalnak, amelybe Bauer különböző harckocsikról, repülőgépekről és egyéb háborús fegyverekről, eseményekről készült képeket ragasztott. Való igaz, hogy a vizsgálati dossziében fennmaradt füzetlapokon egy kép és egy rövid önéletrajzi leírás szerepelt Hitlerről. Mindezek azonban annak a bizonyítékai, hogy Bauer Sándor élénken érdeklődött a hadtörténelem, főként a második világháború története iránt. Feltételezhetjük, hogy e füzetben a valóságban nem voltak Hitlert magasztaló bejegyzések, ugyanis ebben az esetben a nyomozást végzők ezeket a jegyzeteket csatolták volna az iratanyaghoz, továbbá az ügyet vizsgáló rendőrök a lehető legnagyobb mértékben kihangsúlyozták volna Bauer Sándor Hitler és rendszere iránti nagyfokú szimpátiáját.

Az immár negyed évszázada itt állomásozó „felszabadító” szovjet csapatok ittlétének megkérdőjelezése, a Szovjetuniótól való függőség elleni tiltakozás, Kádárnak, mint a szovjet kívánságok hű kiszolgálójának bírálata, az általa vezetett kormány megdöntésére irányuló szándék, a Szovjetuniótól való függetlenedésről való ábrándozás a szomszédos országok közreműködésével, valamint Adolf Hitler nevének pozitív értelemben való említése a hatalmon lévők szemében veszélyes és eretnek gondolatoknak számítottak az 1960-as években.

A tanúvallomásokban olvasható, Bauernek tulajdonított elgondolások többségének igazságát ma már nem vitatnánk. Négy évtizeddel korábban azonban ezek a hivatalos kommunista dogmával ellentétesnek, tehát „ellenséges imperialista propagandának” minősültek, sőt, már a szűkebb környezetben való terjesztésük is államellenes bűncselekménynek számított. Felvetődik a kérdés, hogy egy 16 éves fiú kiktől vagy milyen forrásokból szerzett tudomást a hivatalos ideológiával szembeni valóságról, honnan hozta ezt a szovjetellenes mentalitást? A „rendszerellenes politikai ráhatás” kérdése, mint ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk, a nyomozást végzőket is élénken foglalkoztatta.

Első gondolatunk a családi környezet lehet. Szüleiről tudjuk, hogy párttagok voltak, bár párttagságuk nem a politikai meggyőződésüket tükrözte, hanem szakmai érvényesülésük, előmenetelük feltétele volt, tehát egzisztenciális okokból léptek be a pártba. A fennmaradt dokumentumokban nincs utalás arra, hogy Bauer a szüleitől kapott volna felvilágosítást valós politikai helyzetekről, sokkal inkább arról lehet szó – és ezt a tanúvallomások és a közelmúltban készült interjúk is megerősítik –, hogy a fiú az illegális sajtóból és médiából szerezte értesüléseit. Egyik információforrása az egyébként családi és baráti körben is hallgatott, a párt dokumentumokban az „imperialista propaganda zászlóvivője”⁴⁸ megjelölést kiérdemlő Szabad Európa Rádió volt.

47 Mike Károly tanúvallomása, 1969. január 31. ÁBTL V-157854/1 214.

48 A Magyar Népköztársaság ellen irányuló imperialista propaganda. 1970. I. negyedév. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban MNL OL), MSZMP Központi Bizottsága Agitációs és Propaganda Osztály M-KS 288. f. 22. cs. 1970/25. ő. e. 79.

A másik a Magyar Távirati Iroda bizalmas anyagai voltak. E „bizalmas” kiadványokban kaptak helyet azok a híradások, amelyek megjelenhettek ugyan, de amelyekről csak egy szűkebb vezetői csoport szerezhette tudomást.⁴⁹ Vagyis ezek nem számítottak illegálisnak, de csak egy szűk kör olvashatta őket.

Egyes tanúvallomásokban említésre került, hogy Bauer birtokában voltak bizalmas MTI-kiadványok, és hogy ezeket az iskolába is bevitte, sőt történelemtanárának is kölcsönadta. „Az ugyancsak felmutatott MTI Bizalmas kiadványokkal kapcsolatban annyit tudok elmondani, hogy emlékezetem szerint 1968. december elején 1 db-ot láttam nála az iskolában, és megkérdeztem tőle, hogy mi ez. Azt válaszolta, hogy ezt csak fontosabb beosztásban lévő emberek kapják, újságárusnál nem lehet kapni, és érdekes politikai cikkek vannak benne. Emlékezetem szerint a kínai helyzettel kapcsolatban fel is olvasott nekem egy részletet, amikor Szilágyi János nevű osztálytársunk is ott volt. A bemutatott kiadvány eredetére vonatkozóan Bauer Sándor semmit nem mondott.”⁵⁰

A középiskolai történelemtanár vallomásában már utalást találunk a kiadványok forrására: „Kérdésre elmondom, hogy emlékezetem szerint 1968. december első felében lehetett, amíg egy óra végén megvárta, míg a diákok kimentek az osztályból, majd azal szólított meg, hogy nem érdekelnek-e engem az ilyen folyóiratok, helyesebben MTI »Bizalmas« kiadványok. Kérdés nélkül hozzátette, hogy ezeket az édesapjától kapja.”⁵¹

Az édesapáról tudjuk, hogy a Gogol utcai pártgarázs művezetője volt. E munkakör alapján nem tartozott ahhoz a szűk vezetői körhöz, amely bepillantást nyert a bizalmas híryanagyokba, ezért kevésbé elképzelhető, hogy Bauer tőle kapta volna az újságokat. Az állambiztonságiak nyomozati tevékenységekor igazolást nyert, hogy a Bauer birtokában lévő kiadványok nem az édesapától származtak.

A fent említett két médiumon túl Bauer olyan illegális – főként 1956-tal foglalkozó – kiadványokat is olvasott, amelyek tartalma szintén ellentétes volt a pártállam által hirdetettekkel, és amelyekről szintén nem tudni, hogyan tehetett szert rájuk. Csak annyit tudunk, hogy Bauer ezeket ismerte, olvasta, a tartalmukkal azonosult, és baráti körében terjesztette is azokat.

A Pince Klub

Bauer Sándor egyes politikai elgondolásait, vágyait nemcsak írásban rögzítette, hanem baráti körében szóban is kifejtette. Az ilyen jellegű beszélgetések túlnyomó részt Bauerék vagy valamelyik másik barát lakásán zajlottak, kisebbrészt az iskolában, majd 1968 őszétől rövid ideig az Üllői út 167. számú ház pincéjében létrehozott úgynevezett Pince Klubban is.

A jegyzőkönyvek tanúsága szerint az Üllői úti Pince Klub létrehozásának ötlete egy, a közelben lakó és a baráti körhöz tartozó fiúé volt.⁵² A helyiség a tanúk vallomása

49 Takács Róbert: A sajtóirányítás szervezete a Kádár-korszakban http://www.mediakutato.hu/cikk/2009_03_osz/07_sajtoiranyitas_kadar/ (letöltés 2010. jan. 10.)

50 Wizer László tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. február 28. ÁSZTL V-157854/1 186.

51 Szécsányi Oszkár tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. február 24. ÁSZTL V-157854/1 233.

52 Kapus József tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 22. ÁSZTL V-157854/1 159.

szerint is közösségi térként funkcionált, ahol délutánonként beszélgettek, zenét hallgattak, táncoltak a tizenéves fiatalok. A fennmarad dokumentumokban utalás van arra, hogy a beszélgetések során, vagy a rádióban hallott hírekre reagálva alkalmanként politikai témák is szóba kerültek. A Bauer-ügyet vizsgáló rendőrök az információk alapján a Pince Klub funkcióját félreértelmezve azt gyanították, hogy ott valamilyen rendszerellenes tevékenység zajlik, illetve egy „ellenforradalmi” cselekmény előkészítése folyik.

A korszakban különös figyelmet fordítottak az ideológiai (át)nevelésre egész kisgyermekkorától kezdve. Az úttörőmozgalom és a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) léte és működése a fiatalság engedelmes állampolgárokká nevelését célozta. A fiatalságtól azt várták, hogy a felnőtt nemzedékkel együtt építse és védelmezze a szocializmust, „a szocialista társadalom felépítésének áldozatkész munkása, a szocializmus és a kommunizmus megvalósításának résztvevője legyen”.⁵³

A pártvezetés az 1960-as évek végén aggodalommal tekintett e célkitűzésének „az imperialisták bomlasztó tevékenysége” általi akadályozására. A fellazítás hatásának tudták be a hippijelenség feltűnését, a galerik számának növekedését, de az illegális és félillegális klubok létrehozását is.⁵⁴ A hatóságok célja egy – az Üllői út 167. szám alatti ház pincéjében működő – ellenséges tevékenységet folytató klub leleplezése volt. A nyomozást végző rendőrök a legelőször kihallgatott Berger Istvánt és Sabján Miklóst a Pince Klubba lejáráó fiatalok pontos nevének és címének elmondására utasították, majd az általuk említett személyeket a következő napokban, hetekben kivétel nélkül kihallgatták, és a klubban folyó tevékenységekről faggatták őket. A tanúvallomások alapján úgy tűnik, hogy két dolgot akartak kideríteni a nyomozók: hallgattak-e külföldi, magyar nyelvű, ellenséges rádióadásokat, valamint szándékukban állt-e rendszerellenes röplap készítése.

A barátokkal készült interjúkból ma már tudjuk, hogy a fiatalok a Szabad Európa Rádiót hallgatták, de a tanúvallomásokban ezt egyikük sem vallotta be, hiszen tudták, hogy ezzel veszélyes dolgot tettek. Törvény ugyan nem tiltotta a Szabad Európa Rádió magányos hallgatását, ám a Legfelsőbb Bíróság 1955-ben hozott rendelkezése értelmében némely esetben az államellenes bűncselekmény körébe sorolt izgatással volt vádolható az, aki az ellenségesnek titulált rádióállomást hallgatta: „A Szabad Európa rádióadásainak zárt lakásban történő hallgatása csak akkor valósítja meg a népi demokratikus államrend elleni izgatás büntetettét, ha ez más jelenlétében történik, vagy pedig, ha a lakáson kívül tartózkodó személyek részére is lehetővé vált ezzel ezen rádióállomás uszítói híreinek hallgatása, ezen utóbbi esetben azonban csak akkor, ha nemcsak az nyert tényként megállapítást, hogy a kívül levő személy tudta, hogy a lakásban a Szabad Európa rádiót hallgatják, hanem az is, hogy e rádióállomás milyen híreit hallotta” – olvasható a bírósági dokumentumban.⁵⁵

⁵³ 1971. évi IV. törvény az ifjúságról.

⁵⁴ MNL OL M-KS 288. f. 22. cs. 1970/27. ő. e. 42.

⁵⁵ Révész Béla: Manipulációs technikák a hidegháború korai időszakában. (Magyarország és a Szabad Európa Rádió 1950–1956) (Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Paedagogica, Series Specifica) Szeged 1996.

Nyilvánvaló, hogy ha Bauer Sándor életben marad, akkor a Múzeumkertben történetek miatt eleve számíthatott volna a bíróság elmarasztaló ítéletére, amelynek súlyosságát az ellenséges rádióhallgatás ténye is valószínűleg befolyásolta volna. A nyomozást végző rendőrök nehezen akarták elhinni, hogy Bauer és barátai, ismerősei kizárólag kikapcsolódás céljából jártak a Pince Klubba. Az eljárás során a nyomozók tudomást szereztek egy játék guminyomda létéről, amelynek berakósínében a lefoglaláskor az „OROSZOK MENYETEK HAZA” felirat állt. A lefoglalt játékot és próbanyomásokat felmutatva tudakolták meg a kihallgatottaktól, hogy szándékozták-e azt illegális röplapkészítés céljából felhasználni. A guminyomda létéről kevés tanú tudott, és a röplapkészítésre irányuló szándéokra mindannyian tagadó választ adtak. A rendőrség nem is talált bizonyítékot a feltételezett illegális röplapkészítésre, mindössze egy olyan politikai töltetű lenyomatot találtak, amelyen Bauer és a Szovjetunióval feszült viszonyban lévő kínai vezető, Mao Ce-Tung és Bauer nevét ötvöző, a fiú szovjetellenességét demonstráló „BAOCETUNG” felirat állt.

Az illegális és rendszerellenes kiadvány szerkesztésének lehetőségét alaposan körbejárták a nyomozást végzők. A kihallgatást végző rendőrök a játéknymoda felhasználási céljának vizsgálata mellett a nyomdaipari tanuló Sabjántól az alábbi tudakolták: „A kihallgatásokon azt is megkérdezték a rendőrök, mivel tudták, hogy nyomdában dolgozom, hogy tudnék-e újságot készíteni. Mondtam, hogy nem, az nem olyan egyszerű.”⁵⁶

A rendőrség a hálózati személyek bevetésével sem tudott a Pince Klubban folyó, a szocializmus megdöntését célzó ellenséges tevékenység alátámasztására bizonyítékokat felsorakoztatni, így kénytelen volt belátni, hogy a fiatalok tényleg csak szabadidejük kellemes eltöltésére használják a helyet.

Bauer Sándor személyisége

Bauer személyisége a korabeli tanúvallomások tükrében

Bauer Sándor tetteről keveset tudhatott meg az ország lakossága. Mindössze annyi vált publikussá, hogy egy 17 éves fiú ismételt öngyilkosságot megkísérelve felgyújtotta magát a Nemzeti Múzeum előtt. A történeteket tehát egy zavaros fejű, pszichésen beteg fiú tettéként igyekeztek beállítani, az esemény politikai színezetét és igazi indítékát mély hallgatás övezte.

Bauer cselekményének megértéséhez magának a korszaknak és a fiatalember politikai nézeteinek ismerete mellett életútjának megismerése, továbbá a személyiségére vonatkozó jellemzők vizsgálata is szükséges. A továbbiakban néhány, forráskritikával kezelendő tanúvallomásban olvasható utalások, valamint a közelmúltban a barátok, családtagok által felidézett emlékek alapján kíséreljük meg Bauer Sándor személyiségét megrajzolni.

A nyomozást végző rendőrök kérdéseket tettek fel a kihallgatott tanúknak Bauer személyiségére vonatkozóan is. Az esemény másnapján, 1969. január 21-én a szemtanúk mellett négy olyan személyt hallgattak ki, akik több éve ismerték Bauert és szinte mindennapi

⁵⁶ Elhangzott Sabján Miklóssal 2010. január 20-án készült interjúban.

kapcsolatban álltak vele: Sabján Miklós és Berger István nevű barátait, a baráti társasághoz tartozó Kóris Erikát, valamint a házfelügyelőt, Kiss Istvánnét.

Berger István az alábbi jellemzést adta barátjáról: „Nevezettel kapcsolatban azt tudom elmondani, hogy hirtelen természet, hogy ha nem értenek vele egyet, akkor felugrik és ordítózik, vagy éppen ülve marad és csapkodja a combját, miközben ugyancsak hangoskodik. [...] Egyéniségére jellemző, hogy magát az átlagosnál vagy éppen a körülötte lévő személyeknél jártasabbnak, tájékozottabbnak tekinti, nézeteit vagy éppen egyéb elgondolásait szinte rá igyekszik kényszeríteni, legalábbis elfogadtatni másokkal. [...] Olyan természetű volt, hogy nem tűrt ellentmondást. Ha valamiben nem adtunk neki igazat, akkor felugrott és kirohanásokat rendezett.”⁵⁷

A másik barát, Sabján Miklós megdöbbenéséről számolt be Bauer önégetése kapcsán. Az általa évek óta ismert fiúról így nyilatkozott: „Bauer Sándornak arra a magatartására, hogy magát benzinnel leöntötte és meggyújtotta, semmiféle magyarázatot nem tudok találni. Bauert meglehetősen bátornak ismertem, de nem volt vakmerő. Meglehetősen nagyképű is, de ezt semmiféleképpen nem tételeztem fel róla. Már az is eszembe jutott, hogy esetleg valaki, vagy valakik rábeszéltek erre a cselekedetre.”⁵⁸ Sabján Miklós ez az első tanúvallomása az ügy szempontjából lényeges kijelentést tartalmazott, amelyet a kihallgatást végzők direkt kérdésére adott válaszként: „Kérdésre elmondom, Bauer Sándor elbeszéléséből tudom, hogy 4-5 általános iskolás korában egyszer öngyilkosságot kísérelt meg, amikor gyógyszereket vett be.”⁵⁹ Sabján Miklós vallomásában jelenik meg először egy nagyon lényeges momentum, nevezetesen egy korábbi öngyilkossági kísérletre való utalás. Ezen gyermekkori szuicid próbálkozást némileg torzítva – 15 éves korra datálva – emelte ki és közvetítette a pártsajtó a lakosság felé, ezzel azt sugalmazva, hogy az 1969. január 20-án történt önégetés is csupán egy újabb kísérletként értelmezendő.

Az öngyilkosság motívuma, amely bizonyíthatóan a politikai rendőrség fikciója, más személyek tanúvallomásaiban is feltűnik. Ennél a pontnál ismét a tanúvallomások megmásításának módszerét érhetjük tetten.

Az Üllői út 167. szám alatti ház házfelügyelője a következőket vallotta Bauer Sándorról: „Ifj. Bauer Sándort udvarias, de beképzelt fiúnak ismertem meg aki igyekezett társai előtt, de főleg a lányok előtt imponálni. [...] Ezek /ti. a barátai/ között mindig ő igyekezett a központi személy lenni. [...] A terhére rótt cselekményről csak utólag értesültem és konkrétan az okát sem ismerem. Véleményem szerint, ahogy én megismertem ifj. Bauer Sándort egyedül abból az okból tehetta, hogy társai előtt nagynak lásson és feltűnjön a közvélemény előtt. Anyjához nagyon ragaszkodott és kímélte is a házi munkánál, a fizikailag megerőltetőbb dolgok elvégzésével. Így arra kell gondolni, hogy ezzel a cselekedetével nem akart véget vetni az életének csak arra gondolhatott, hogy néhány hetes lábadozás után »hősként« fogják fogadni a barátai, iskolatársai.”⁶⁰

57 Berger István terhelt kihallgatása, 1969. február 6. ÁBTL V-157854/1 126.

58 Sabján Miklós terhelt vallomása, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 101.

59 Uo.

60 Kiss Istvánné tanúvallomása, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 155.

A következő napokban, 1969. január 22. – január 31. között került sor az általános iskolai osztályfőnök, iskolatársak, barátok, ismerősök egy részének kihallgatására. Borsovszky Rudolfné felső tagozatos osztályfőnök 6 éves kora óta ismerte Bauer Sándort. A vizsgálati dossziében egy 1969. január 22-én kelt, a rendőrfőkapitányság Tolnai Lajos utcai hivatalos helyiségében felvett tanúvallomás maradt fent. Jung Józsefnével, az alsó tagozatos osztályfőnökkel készített beszélgetés során jutott tudomásomra, hogy a rendőrség Bauer cselekménye után megjelent az általános iskolában, és ott hallgatta ki Borsovszky Rudolfnéét. Ennek Jung Józsefné szemtanúja is volt.⁶¹ Az iskolában készült első kihallgatásról készült írásos feljegyzés azonban hiányzik az iratanyagból.

A vizsgálati dossziében található tanúvallomásában részletes, pozitív és negatív elemeket egyaránt tartalmazó jellemzést adott a fiúról. „Jellemzője volt, hogy rendkívül dús fantáziájú volt, nagyon sokat olvasott, olvasmányait színesen vázolta társai előtt, jó előadókészsége volt, meggyőző erővel adta elő a mondanivalóját. Magatartásából kiindulva rendkívül szeszéjes [sic!], kiegyensúlyozatlan volt. A fegyelmet nem tűrte, akaratos volt. [...] Jelleméhez az is hozzátartozik, hogy környezetében rendkívül figyelmes, lányokkal szemben lovagias volt, éppen ezért a gyerekek nagyon kedvelték.”⁶² Az osztályfőnöktől tudjuk azt is, hogy „nagy feltűnési vágyban szenvedett, szerette, ha vele foglalkoznak, mindég szerepelni akart, erre mutat az is, hogy állandóan azzal fenyegette környezetét, hogy elpusztítja magát. VI.-os korában különböző gyógyszereket szedett be, olyan időpontban, hogy az iskolában legyen rosszul, s az egész iskola tudjon cselekményéről. Gyomormosással helyre tudták hozni, de később is többször beszélt arról társainak, hogy megismétli cselekményét.”⁶³

A tanúvallomást tovább olvasva az a benyomás alakulhat ki az olvasóban, hogy Bauer nem csak önmagára, hanem egyes társaira is veszélyes volt. „Nagyon szerette barátait, értük a szó szoros értelmében ölni is képes volt. Egy esetben előfordult, hogy egyik társa megbántotta a barátját, erre késsel támadt, ha a tanár ki nem csavarja a kezéből meg is öli, így megsértette a gyermek nyakát. Azt is meg kell viszont jegyezni, hogy ez után az eset után szinte önkívületi állapotba került, kb. ¼ óráig locsoltam, s látszott, hogy nem tud magáról. Izgágaságát mutatja, hogy gyakran kihívta »párviadalra« társait, akiknek levelet küldött, aláírás helyett egy halálfejet rajzolt. Ezekben a kihívásokban közölte, hogy bicskával jelenjenek meg a meghatározott helyen.”⁶⁴ Az osztályfőnök Bauer személyiségének, agresszív megnyilvánulásainak részletezése mellett, illetve azokkal összefüggésben politikai nézeteiről, Hitler iránti szimpátiájáról és szovjetellenességéről is említést tett. „Sokszor szervezett csapatokat, játékaiban is a harcos elemek domborodtak ki, s általában szembeállította egymással a fasiszta és kommunista elemeket, s Ő mindég a fasiszták között volt, s mindég a vezérük.”⁶⁵ A tanárnő fennmaradt vallomásában olvasható az is, hogy Bauer társait is buzdította különböző „szovjetellenes” tettek elkövetésére: „A szovjetellenessége abban is megnyilvánult, hogy a tanulótársait

61 Elhangzott Jung Józsefnével 2009. október 7-én készült interjúban.

62 Borsovszky Rudolfné tanúvallomása, 1969. január 22. ÁBTL V-157854/1 151.

63 Uo.

64 Uo.

65 Uo. 150.

felbízta, hogy azoknak a gyermekeknek, akiknek a fején orosz mintájú prémes sapka van, azt verjék le.”⁶⁶ A megmaradt iratanyagok tanúsága szerint mindezek mellett Bauer egy olyan csoportot is szervezett az általános iskolai diáktársainak részvételével, amelyik a horogkeresztet választotta jelül: „Létre is hozott egy ún. »halálfejes légiót«, melynek emblémáját az ipari vásár alkalmával egyik külföldi autóról szerelte le. Ez valami halálfej és horogkereszt volt, pontosan nem tudom, ez volt a jelvényük. Arra biztatta társait, hogy ők is szerezzenek ilyeneket. A társaság rendőrségi közbeavatkozásra oszlott fel, Bauert kicsaptuk az iskolából.”⁶⁷

A fentebb idézet osztályfőnöki vallomás sok meglepő információt tartalmaz, amelyeknek valóságtartalma kétséges, ám a vallomás utolsó mondata bizonyíthatóan valótlanság. Bauert ugyanis nem csapták ki az iskolából, talán azért sem, mert nem is létezett az ún. „halálfejes légió”, a Május 1. úti Általános Iskola 1966-os évkönyvének bejegyzése szerint ebben az iskolában végezte el a nyolcadik évfolyamot, és fejezte be alapfokú tanulmányait.

Az eddigiek alapján Bauer Sándor művelt, érdeklődő, meggyőzően kommunikáló, segítőkész, vidám, társaságot kedvelő fiú volt, ugyanakkor a társas közegben mindig igyekezett a figyelem középpontjába kerülni. Ezt teátrális viselkedésével, iskolatársak előtt elkövetett öngyilkossági kísérlettel, valamint agresszív megnyilvánulásokkal is igyekezett kiprovokálni. Lobbanékony természetű, szélsőséges érzelmi megnyilvánulásokra és dühkitörésekre hajlamos, önfejű, ellentmondást nem tűrő személyként jellemezték.

A néhány héttel később kihallgatott Cseh testvérpár, akik az általános iskolából ismerték Bauert, tovább bővítették a róla kialakult képet. Az idősebb, Bauer Sándorral baráti kapcsolatban lévő Cseh János hazudozónak, nagyokat mondónak titulálta, a néhány évvel fiatalabb Cseh Imre pedig vezérszerepre törő, veszíteni nem tudó jelzőkkel illette. „Nevezett korábbi magatartásával kapcsolatban azt tudom elmondani, hogy többször játszottunk együtt katonádsi játékot, amikor Bauer Sándor magát mindig a legmagasabb vezérnek tüntette fel. Saját magának mindig a napóleoni címet adta, s úgy is kellett szólítani játék közben. A játékból neki kellett kikerülni győztesnek, mert azt szinte nem bírta elviselni, hogy vereséget szenvedjen.”⁶⁸

Bauer Sándor az önégetés idején a Bánki Donát Ipari Szakmunkásképző Intézet és Szakközépiskola harmadik évfolyamos tanulója volt. Míg az általános iskolai osztályfőnökének kihallgatására a Múzeumkertben történtek után két nappal sor került, addig a középiskolai osztályfőnököt csak három héttel az események után, 1969. február 11-én kérdezték ki. Nagy Gábor osztályfőnök másfél oldalas jegyzőkönyvében nagyon rövid jellemzést olvashatunk a fiúról. „Közepes tanulmányi eredményű, jó magaviseletű, csendes, jóindulatú gyereknek ismertem meg. Az iskolába rendszeresen eljárt, hiányzásait igazolta. Magatartását zárkózottnak tudom jellemezni, nem igen barátkozott az osztályban, szünetekben is csak olvasott rendszerint.”⁶⁹

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Uo. 151.

⁶⁸ Cseh Imre tanúvallomása, 1969. február 14. ÁBTL V-157854/1 248.

⁶⁹ Nagy Gábor tanúvallomása, 1969. február 11. ÁBTL V-157854/1 239.

Az osztályfőnökhöz hasonlóan zárkózott fiúként jellemezték az Ecseri úti Trabantszerviz vezetői, munkatársai is, akik mellett az autószerelő tanonc Bauer gyakornoknak volt beosztva.

Érdekes módon a szakiskolai osztálytársai közül mindössze egy személyt hallgatott ki a rendőrség, azt a Trizna Istvánt, aki mindössze egy évig, az 1966/1967-es tanévben volt Bauer osztálytársa. Nem sokkal az ügy lezárása előtt felvett tanúvallomásában megdöbbentő információkat közölt Bauer Sándorról. „Bauer Sándor a mi ismeretségünk idején különböző dolgokat művelt, amiről nekem és más osztálytársunknak is az volt a véleménye, hogy nem teljesen beszámítható. Az indiánok szokásaival kapcsolatban, az ingerek, fájdalmak elviselésével összefüggésben arról beszélt nekünk, hogy ő több helyen vágásokat végzett a testén, azokat besózta és paprikázta, és ez neki nem fájt. A műhelyben megkért bennünket tanulóitársait arra, hogy a kezét húzzuk, miután ő a satuba befogta azt. Más alkalommal fémfűrésszel bevágta az ujját, vagy fúróval átfúrta a hüvelyk és mutató ujj közötti bőrt. Mi láttuk rajta, hogy fájt neki, amikor ezeket csinálta, de sohasem panaszkodott, sőt azt igyekezett hangoztatni, hogy nem fájt. [...] Jellemzőként el tudom még mondani, hogy a munkahelyen több alkalommal Gorilla majomra jellemző testtartást vett fel és ilyenkor kijelentette, hogy ő Gorilla. Ezzel a testtartással ijesztgette tanulóitársait. [...] Én többször beszéltem vele 1966–67-ben arról, hogy hülyeségeket csinál, amikor vagdalja magát. Erre kijelentette, hogy ő fakír akar lenni, arra törekszik, hogy kiölje magából az idegeket.”⁷⁰

Bauer személyisége a közelmúltban készült visszaemlékezések alapján

A fennmaradt tanúvallomások változatos és egymásnak ellentmondó információkat és jellemzőket őriznek Bauer Sándor személyiségéről. A fiú halála után négy évtizeddel több rokon és közeli barát idézte fel kérésemre Bauer személyiségével kapcsolatos emlékeit, így Váczi László, Becskei Péter és Sabján Miklós.

Becskei Péter gyermekkorától ismerte Bauer Sándort, általános iskolai osztálytársak és legjobb barátok voltak. „Csak jót tudok mondani róla. Haverkodtunk együtt, csavarogtunk, kirándultunk. Az állatokat és a természetet is nagyon szerette. Erdész akart lenni, de nem vették fel. Könyveket és bélyegeket gyűjtött. Sokszor úgy voltunk, mint a testvérek. Az édesanyja sokat dolgozott, volt úgy, hogy a Sanyi egész héten nálunk volt, anyám vigyázott rá, csak aludni ment haza. [...] Sanyi nagyon jószívű volt, nagyon olvasott volt, mihozzánk képest túl olvasott. A történelem nagyon érdekelte, a németek és a második világháború főleg. [...] Nem emlékszem, hogy az apját egyszer is láttam volna. Nem is mesélt róla. Édesanyja egyedül nevelte, egyszerű körülmények között éltek, szép, tiszta lakásban. Sanyi is mindig tiszta volt. Bár ő szerette az extra dolgokat, bakancsot, bőrdzsekit. Odafigyeltek a szülei az öltözködésére, volt sok olyan cucca, amilyen a többinek nem volt, és meg lehetett csodálni. Mindig nagyon pedáns volt, nyakkendőt és inget hordott. Gondolom, ezt a szüleitől látta. Kirívó egyéniség volt nem csak gondolatokban, hanem öltözködésben is. [...] Azt tudom, hogy voltak kései, de hogy ezzel osztálytársra támadt volna? Ebből abban az időben biztos kirúgás lett volna.

⁷⁰ Trizna István tanúvallomása, 1969. március 6. ÁBTL V-157854/1 245.

Ez ma sem volna apróság, abban az időben sem volt apróság, az én emlékeimben ezek nincsenek meg, a verekedések sem. Nem volt agresszív.”⁷¹

Sabján Miklós a következőket tartotta fontosnak elmondani: „A Sanyi korán érő fiú volt, 16 éves korában már olyan volt, mint egy huszonéves. Voltak furcsa dolgai, néha voltak hirtelen fellobbanásai, vadócságai. A kihallgatási jegyzőkönyvemben szereplő »nagyképű« jelzőt, lehet, hogy mondtam a kihallgatásomkor, de nem tartom Bauert annak. [...] Nagyon sajnáltam, amikor meghalt, és úgy gondoltam és gondolom ma is, hogy értelmetlen dolog volt, hiszen eltelt még jó pár év, mire a ruszlik kimentek.”⁷²

Bauer Sándor egyszerre volt bátor, vakmerő és naiv. Önmaga hatalmas fájdalommal járó elégetéséhez elszántság vagy súlyos fokú elmebetegség szükségeltetett, ám ez utóbbi lehetőség Bauer esetében kizárható. Ugyanakkor naivitásra vall az, hogy egyszemélyes cselekményétől remélt gyökeres politikai változást. A Szovjetunió többek között az 1956-os magyar forradalom, valamint az 1968-as prágai tavasz kapcsán is demonstrálta, hogy nem tűri a szocialista táboron belüli, a fennálló berendezkedés ellen tiltakozó akciókat. Mindezekről a történelem iránt aktívan érdeklődő Bauernek tudomása volt, saját tettétől viszont úgy tűnik, hogy ennek ellenére is fordulatot remélt.

Autoagresszió, öngyilkossági kísérlet – mi lehet igaz ebből?

A fentebb ismertetett korabeli tanúvallomások alapján kibontakozó személyiségjellemzőkből két elemet érdemes kiemelni és a visszaemlékezésekben elhangzottakkal összevetni, mégpedig az állítólagos gyermekkori öngyilkossági kísérletet, továbbá a serdülőkori falcolást. Az esemény utáni napokban, a sajtóban megjelent információkkal az államhatalom arról igyekezett meggyőzni a nyilvánosságot, hogy Bauer Sándor egy idegbeteg, tudatzavarban szenvedő fiú, és az 1969. január 20-án elkövetett önégetése egy ismételt öngyilkossági próbálkozás volt.

A korábbi öngyilkosságra való utalás hat kihallgatási jegyzőkönyvben tűnik fel: először Sabján Miklóseban, aki tanúvallomása szerint Bauer Sándortól hallott erről. A baráti körhöz tartozó Máté János Sabján Miklóstól szerzett erről tudomást. Cseh Jánosnak saját bevallása szerint Bauer osztálytársai mesélték, és öccsének, Cseh Imrének minden bizonnyal ő adta tovább az információt. A szomszédban lakó ismerős, Heitler Gabriella is tudott arról, hogy Bauer általános iskolában gyógyszerek beszédésével akarta megölni magát, bár a tanúvallomásból nem derül ki, hogy kitől származik az információ. Mindenesetre látszik, hogy a megkérdezett barátok egyike sem volt szemtanúja a kísérletnek, csak – a tanúvallomások szerint – hallottak róla valakitől. A barátok mellett Borsovszky Rudolfné osztályfőnök is említést tett a begyógyszerezésről, ám a tanúvallomásából nem derül ki, hogy ennek megtörténteikor jelen volt, vagy pedig később, másoktól értesült róla.

A gyermekkori gyógyszeres öngyilkosságot más-más életkorra datáló tanúvallomások és a megjelent sajtóhírek dátumainak összevetése, továbbá az élő rokonok, barátok beszámolóinak együttes vizsgálata közelebb visz az öngyilkossági kísérlet igaz

71 Elhangzott Becskei Péterrel 2009. október 12-én készült interjúban.

72 Elhangzott Sabján Miklóssal 2010. január 20-án készült interjúban.

vagy hamis voltának eldöntéséhez. A 10–11 éves korban elkövetett szuicid próbálkozás Sabján Miklós 1969. január 21-én délután felvett vallomásában olvasható először, vagyis a rendőrhatalom a múzeumkerti események másnapján szerezhetett erről először tudomást. Ám ugyanezen a napon, vagyis január 21-én jelent meg az első rövid híradás Bauer múzeumkerti önégetéséről az *Esti Hírlapban*, és a hír már említést tett Bauer egy korábbi, egészen pontosan 15 éves korában megkísérelt öngyilkosságról. A dátumbeli egybeesésből arra következtethetünk, hogy a sajtóban közölt, korábbi öngyilkossági kísérletről szóló információ nem alapulhatott Sabján tanúvallomásán. Sokkal inkább a fordított információáramlásról lehet szó: a kommunista hatalom képviselői – a múzeumkerti önégetés rendszerellenes voltának elhallgatása céljából – kigondolták a korábbi vagy ismételt öngyilkosság koncepcióját, és ezt mondatták el néhány tanúval, vagy ön-hatalmúlag írták bele a tanúvallomásokba, ezt hangsúlyozták a híradásokban, sőt, még a holttest boncolását végző orvosokkal is megállapíttatták, hogy Bauer Sándor „kóros személyiség” volt.⁷³

A korábbi öngyilkossági koncepció valóságtartalma az általános iskolai barát, valamint a nagybácsi állításaival is ütköztethető. Becskei Péter gyermekkorától ismerte Bauer Sándort. A felső tagozatos években, amikor a tanúk az állítólagos gyógyszeres öngyilkossági kísérletet tették, legjobb barátok voltak. A Bauert jól ismerő Becskei a rendőrség sem hallgatta ki. 2009 őszén Becskei Péter készségesen vállalta Bauer Sándorral kapcsolatos emlékei felidézését. Az interjú során szóba került öngyilkossági kísérlet megtörténte tagadó választ adott: „Nem, ilyen biztos, hogy nem volt. Soha nem fenyegetőzött öngyilkossággal. [...] Arra sem emlékszem, hogy rosszul lett volna, és kocsival kellett elvinni.”⁷⁴ Vác László, Bauer édesanyjának testvére is határozottan állítja, hogy a korábbi öngyilkossági kísérletek említése valótlan. Bauer Sándor és édesanyja szoros kapcsolatot ápoltak a rokonsággal, tudomásuk volt az egymással törtétekről. Egy ilyen összetartó család esetében szinte elképzelhetetlen, hogy ne tudtak volna egy esetleges öngyilkossági kísérletről és ezzel összefüggő kórházi kezeléssel.⁷⁵ Sabján Miklós, akinek a tanúvallomásában először került említésre a korábbi öngyilkosság, a vele készített interjú alkalmával határozottan elutasította ennek megtörténte. Arra a kérdésre tehát, hogy Bauer Sándor megkísérelt-e korábban öngyilkosságot, a fentiek alapján nemleges válasz adható.

A saját testén, saját maga által eszközölt vágások megtörténte a barátok a közelmúltbeli visszaemlékezésekben is megemlézték. Becskei Péter és Bauer Sándor között, az általános iskola elvégzése után ritkábbá váltak a találkozások. Egy találkozó alkalmával Becskei Bauer felkarján látott vágás utáni forradásokat. „Nyolcadik után, miután találkoztunk, akkor láttam, hogy milyen a keze. Előtte nem vagdosta magát. Kérdeztem, hogy mi ez, azt mondta, hogy önuralmát bizonyította ezzel, fogadás volt.”⁷⁶ Az önvagdolás négy személy vallomásában fordul elő, és Becskei Péter megbízható elmondása alapján igaznak fogadhatjuk el. A cselekménnyel kapcsolatos véleményalkotáskor azonban nem szabad

73 Katonai igazságügyi orvosszakértői boncolási jegyzőkönyv. ÁBTL V-157854/2 41.

74 Elhangzott Becskei Péterrel 2009. október 12-én készült interjúban.

75 Elhangzott Vác Lászlóval 2009. november 12-én készült interjúban.

76 Elhangzott Becskei Péterrel 2009. október 12-én készült interjúban.

figyelman kívül hagyni, hogy Bauer Sándor önsebzésének és a múzeumkerti önégetésének véghezvitelekor serdülőkorban volt. Ez az életszakasz számos testi-lelki változással és kihívással jár, amelynek egyik legfontosabb fejlődési állomása az identitás kialakulása, amely nem mentes a félelemtől és szorongástól. Nem véletlen, hogy az önvagdosás napjainkban is a serdülőkor – nem általános, de nem is ritka – sajátossága, hisz feszültségoldó és szorongáscsökkentő hatása van. Bauer önsebzését is ekként kell értelmezni.

Ha igaznak fogadjuk el Berger István Bauerről adott jellemzését is, miszerint „hirtelen természet, hogy ha nem értenek vele egyet, akkor felugrik és ordítózik, vagy éppen ülve marad és csapkodja a combját, miközben ugyancsak hangoskodik”, akkor ebben a jellemzésben is a kamaszkorra jellemző hangulatingadozást kell meglátnunk, vagy az általánosnál impulzívabb személyiségűnek gondolhatjuk. Nem életszerű ugyanis, hogy Berger vagy Sabján szoros barátságot ápolt volna egy olyan fiúval, akinek rendszeres dühkitörései voltak. Az ilyen emberek jellemzően társtalanok, barát nélküliek.

Könnyen lehet – és Sabján Miklós ezt meg is erősítette –, hogy Bauernek voltak vehemensebb megnyilvánulásai, ám az állambiztonságiak a kihallgatásról készült jegyzőkönyveket sok esetben úgy fogalmazták át, hogy abban olyan kép jelenjen meg Bauerről, mint akinek alaptulajdonsága az agresszivitás. Azok a mehökkentő elbeszélések, amely szerint Bauer saját kezét satuba fogta, bőrét átlukasztotta vagy, hogy sebeit a fájdalom fokozása céljából befűszerezte, minden bizonnyal nem felelnek meg a valóságnak. Feltételezhetően ezek a cselekmények – ha valóban bekövetkeztek – maradandó sérülést okoztak volna Bauer kezén, másrészt a meghallgatott több mint negyven tanú közül nem csak kettő tett volna ezekről említést. Fennáll a gyanú, hogy e két tanú kihallgatási jegyzőkönyvei vagy valótlan, vagy torzított információkat tartalmaznak, amely módszer alkalmazása, mint láttuk, nem állt távol az üggyel foglalkozó belügyesektől.

Bauer tettének megértéséhez a serdülőkor további néhány ismervét is szem előtt kell tartani. Ez az az időszak, amikor a fiatal mindent és mindenkit kérdőre von, feszegeti a határokat, a korlátoknak ellenáll, a hatalommal szembeszáll, lázad. Lázadni minden korban és bármely társadalmi-politikai berendezkedés ellen lehet. A propaganda által hangoztatott, ám a gyakorlattal szöges ellentétben álló, diktatórikus berendezkedésű Kádár-korszak, amelyben Bauer a mindennapjait élte, bőven szolgáltatott okot a kritikára, ellenállásra.

A Budapesti Rendőrfőkapitányság nyomozati tevékenysége 1969. január 20. és március 19. között

A politikai rendőrség ténykedése 1969. január 20. és január 23. között

1969. január 20-án a rendőrhatalóság bekapcsolódott egy olyan ügy háttérének a felderítésébe, ahol az önégetés során rendszerellenes kijelentések is elhangzottak. Még ezen a napon látogatást tettek a cselekményt elkövető Bauer Sándor édesanyjánál, magukkal vitték a fiú néhány személyes holmiját, így néhány iskolai füzetét és a noteszét. Ezek áttanulmányozása után azt a következtetést vonták le, hogy „Bauer, illetve társai programként állították

fel a társadalmi rendszer megdöntését, és helyébe az ún. »Ultrabal« általuk képzelt formát javasolják bevezetni.”⁷⁷ A füzetben olvasottakat konkrét szándékként kezelték, az esemény napjának estéjén már meg is született a társadalmi rendszer megdöntésére irányuló szándék fikciója, ám ekkor még csak néhány füzet állt „bizonyítékként” a politikai rendőrség rendelkezésére. Ennél sokkal több bizonyítékot kellett összegyűjteni, amelyek igazolják az „ellenforradalmi” koncepciót, és ki kellett nyomozni azt is, hogy kik lehetnek Bauer társai, akikkel a rendszer megdöntését akarta megvalósítani. Másnap, 1969. január 21-én megkezdődtek a kihallgatások.

Az első kihallgatottak között voltak a segítő szemtanúk, továbbá Sabján Miklós és Berger István, a házmester és egy ismerős lány. Sabján Miklós első kihallgatásáról készült jegyzőkönyv szerint nem tanúként, hanem már első alkalommal terheltként hallgatták ki. A terhelte nyilvánításáról szóló határozat a kihallgatás napján, de még azt megelőzően keletkezett. Terhelte nyilvánításának indoka a következő volt: „A rendelkezésre álló adatok szerint nevezett szoros baráti kapcsolatot tartott fenn Bauer Sándor Bp-i lakossal, akinek a birtokában különböző ellenséges tartalmú írárok, feljegyzések voltak. Ezen írárok tartalmát nevezettel megbeszélte, elolvasta, illetve azok ismertetésében résztvett. Ez a cselekmény a Btk. 127.§ (1) bek. b., pontjába ütköző izgatás büntetnének megállapítására alkalmas.”⁷⁸ E szerint Sabján Miklós a Magyar Népköztársaság, ennek államrendje, illetve az államrend valamely alapintézménye ellen gyűlölet keltésére alkalmas cselekményt követett el, ami fél évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett.

A nyomozást végzők már a kihallgatás előtt tényként kezelték, hogy Sabján egyike azon társaknak, akikkel Bauer meg akarta dönteni a fennálló rendszert. E koncepció igazolásához a megfelelő vallomás megtételére kellett kényszeríteni Sabján Miklóst. Az első, hosszú órákon keresztül tartó kihallgatáskor Sabján valóban említést tett arról, hogy tudomása volt azon füzet létezéséről, amelyben Bauer valamiféle elméletet dolgozott ki a szocializmus magyarországi jövőjéről. A jegyzőkönyv szerint ezt csak egyszer mutatta meg neki Bauer, így Sabján Miklós annak tartalmáról részletesen nem tudott beszámolni. Az állambiztonságiak előzetes koncepcióját, miszerint az ebben foglaltak ismertetésében részt vett volna, és amely koncepción a terhelte nyilvánítás alapult, Sabján vallomása megcáfolta.

Sabján első jegyzőkönyvében olvasható a Bauer politikai nézeteiről szóló részben már ismertetett forradalom kirobbantásának terve és megvalósításának részletei, amelyről ma már azt is biztosan állíthatjuk, hogy nem Sabján Miklós szájából elhangzott mondatok voltak, hanem egy általa elmesélt történetből a nyomozást végzők által kioroltott, az „ellenforradalmi” koncepcióba beleillő történet.

Ugyanezen a napon, 1969. január 21-én került sor az Üllői út 167. szám alatt lakó másik barát, Berger István kihallgatására is. Kezdetben őt Sabjántól eltérően nem terheltként, hanem csak gyanúsítottként hallgatták ki. A Bauerhez ugyanolyan közel álló barátok közötti különbségtétel okára nincs utalás a fennmaradt dokumentumokban. Berger terhelte nyilvánítási határozata csak 1969. február 6-án született meg. A terhelte

77 Jelentés, Budapest, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 52.

78 Határozat terhelte nyilvánításáról, 1969. január 21. ÁBTL V-157854/1 95.

nyilvánítás indoklásában azt rótták fel neki, hogy bár tudomása volt Bauer Sándor fennálló rendszer megdöntésére irányuló szándékáról, elmulasztotta a feljelentési kötelezettségét.⁷⁹

Látható, hogy más időpontban és más indokkal került sor a két barát terheltté nyilvánítására. Figyelmet érdemel, hogy Sabján Miklós hamarabb válik a Bauer-ügyben terheltté, mint maga Bauer Sándor, hiszen Sabján határozata január 21-én, Baueré pedig csak másnap, január 22-én este kelt. Bauer terheltté nyilvánítását nem csak a múzeumkerti önégetéssel és az akkor elhangzott szovjet csapatok ittléte elleni nyilvános tiltakozással indokolták, hanem az addig meghallgatott két barát tanúvallomásaiból megtudottakkal, nevezetesen a pártra és a kormányra tett, szélesebb körben terjesztett „gyalázó” kifejezések miatt is. Felvetődik a kérdés, hogy a feltételezett „ellenforradalmi szervezkedés”, amelyet mindkét barát 1969. január 21-i jegyzőkönyvében önkényesen rögzítettek, miért nem szerepel Bauer terheltté nyilvánításának indoklásában.

Bauer Sándor a terheltté nyilvánítása után néhány órával életét vesztette. Úgy halt meg, hogy a kórházi szobájában éjjel-nappal jelen lévő rendőrök kihallgatási szándékának ellenállt, ha kérdezni próbálták, makacsul hallgatott.⁸⁰

Bauer halála

Bauer Sándor 1969. január 23-ra virradóan, egy hónappal a 17. életévének betöltése előtt elhunyt. Minderről a fiú hozzátartozóin kívül az ország lakosságának csak azon része értesülhetett, akik a halálhír beolvasásakor a Szabad Európa Rádió adásait hallgatták, vagy akik figyelmesen átolvasták a *Népszabadság* január 24-i számát. Ezen a napon ugyanis az olvasókat befolyásoló, Bauerről valótlanságokat állító cikk jelent meg a pártújságban „Patológia és politikai uszítás” címmel.

„Tévedett – s alighanem szándékosan – a nyugatnémet DPA hírügynökség, amely a 17 éves Bauer Sándor hétfői, nyilvános öngyilkosságáról hírt adva azt is jelentette, hogy a »magyar fiatalság körében nagy lehet az izgalom«. A valóság az, hogy sem a fiatalság sem az idősebbek körében nem okozott megrázkódtatást a szerencsétlen, idegbeteg fiú önégetése. Az emberek megértették, hogy itt patológikus, a betegség területére tartozó esetről van szó. A történetnek – bármennyire is szeretnék néhányan Nyugaton az ellenkezőjét – idehaza nem volt politikai visszhangja. Az eset érthetően beszédtemává vált, sajnálkozás támadt. Valóban sajnálni való, ha egy fiatalember – aki két évvel ezelőtt már más módon el akarta dobni magától az életet – másodszor is öngyilkosságot követ el, méghozzá azon szörnyű módon, amelyet Bauer Sándor választott. Azok, akik minden alkalmat megragadnak, hogy uszítsanak a szocialista országok ellen ezúttal is megkísérelték, hogy Bauer tettét a maguk számára kiaknázzák. [...] A Szabad Európa Rádió hősnek tartja Bauert, s bár a müncheni urak sem helyeselték nyíltan cselekedetét, s óvnak hasonlóktól, mindenesetre ebből az alkalomból is rázendítettek uszító szólamaikra. A kölni rádiósok is kiváló stilisztikai érzékkel szőtt körmondatokban igyekeznek bizonyítani a szerencsétlen fiatalember egzaltált tettének általuk kitalált politikai jelentését és jelentőségét. Nos,

79 Határozat terheltté nyilvánításról, 1969. február 6. ÁBTL V-157854/1 125.

80 Elhangzott Vácz Lászlóval 2009. november 12-én készült interjúban.

ezek a propagandafogások átlátszóak és ezért is hatástalanok. [...] Az orvosi megállapítások szerint Bauer labilis alkutú, tudatzavarban szenvedő, beteg ember volt. Az első öngyilkossági kísérlet után hosszabb ideig tartó és gondos kezelés talán elejét vehette volna a másodiknak, talán nem. Sajnos az orvostudomány sok esetben tehetetlen bizonyos alkati sajátosságokból származó tudatzavarokkal szemben. Az orvos számára a fiú naplója és különböző régebbi vizsgálatok eredményei is ezt támasztják alá.”⁸¹

Bauer Sándor önégetését szimpla öngyilkosságnak minősítették, amelynek politikai aspektusát elhallgatták. Magyarázó okaként Bauer beteges személyiségét, pszichés zavarát jelölték meg, amelyet e híradás szerint több orvosi vizsgálattal tudtak az ügygel foglalkozók bizonyítani. Mindez fikció, a politikai rendőrség koholmánya. Sem olyan korábbi, sem aktuális orvosi vizsgálat nem állt és nem állhatott a nyomozók rendelkezésére, amely Bauer pszichés patológiáját bizonyította volna. Egyetlen dokumentumot tudtak az ügygel megbízottak felvonultatni, mégpedig az alább bemutatásra kerülő boncjegyzőkönyvet, amelyben az orvosszakértő rögzíti, hogy Bauer kóros személyiség volt. Vajon egy halott test vizsgálatából milyen módon derülhetett ez ki? Az orvosszakértői véleményből megtudjuk a választ. A rendőrök – minden bizonnyal nem ok nélkül – a boncolást végzők rendelkezésére bocsátották az addig elkészült kihallgatási jegyzőkönyveket: „Ugyancsak a rendelkezésünkre bocsájtott iratokban található tanúvallomások – elsősorban volt tanárának tanúvallomása – alapján megállapítható az elhalt kóros személyiség fejlődése és felfedezhetők életvezetésének törései is.”⁸² A rendőrök az addig rendelkezésre álló dokumentumok átadásával jelezték a boncoló orvosoknak, hogy az általuk készítendő jegyzőkönyvvel kapcsolatos tartalmi elvárás, amelynek olvasásakor érezhető a pszichés zavar koncepció bizonyításának erőltetettsége.

Ez a fent ismertetett cikk volt Bauer Sándorról a második és egyben utolsó hivatalos információközlés az ország lakosai felé.

A boncolás

A Budapesti Rendőrfőkapitányság Bauer halálának napján határozatot adott ki, amelyben igazságügyi orvosszakértőket rendelt ki a holttest boncolására és a halál okának megállapítására.⁸³ A kórházi kórlapkiadvonat diagnózisa szerint a halált a testfelszín csaknem háromnegyedére kiterjedő súlyos égési sérülések, valamint akut veseelégtelenség okozta.⁸⁴ A rendőrség – bár ismerte a kórházi kórmegállapítást – a bonctani vizsgálat elrendelését éppen azzal indokolta, hogy a halál oka ismeretlen. A határozat indoklásában utalás van arra, miszerint Bauer Sándor a látogatók által bejuttatott élelmet is fogyasztott. Ennek a megjegyzésnek alapján következethetünk a boncolás igazi motivációjára. Úgy tűnhet, hogy az ügygel megbízott rendőrök nem hittek az égési sérülés okozta halálban, és felmerült bennük a gyanú, miszerint Bauert mérgezett étellel segítették a halálba saját családtagjai.

81 Népszabadság, 1969. január 24. 4.

82 Katonai igazságügyi orvosszakértői boncolási jegyzőkönyv. ÁBTL V-157854/2 41.

83 Határozat, 1969. január 23. ÁBTL, V-157854/2 35.

84 Kórlapkiadvonat, 1969. január 22. ÁBTL V-157854/2 43.

Ezzel a feltételezéssel egybevág a rendőrség által megadott alábbi hat kérdés, amelyekre a rendőrség az orvosszakértőktől várt választ:

A halál okának megállapítása és azt közvetlenül mi idézte elő?

A halál időpontjának megállapítása?

A holttesten lévő sérülések milyen eszköztől vagy egyéb külső behatástól keletkeztek?

A sérülések élő egyénen keletkeztek-e?

Önkezűleg vagy idegen kezűleg okozták-e a holttesten található sérüléseket?

A halált – természeténél fogva – közvetlenül a sérülés okozta-e?

A boncolásra a halál után néhány órával került sor. A boncjegyzőkönyvben a részletes kül- és belvizsgálati leírás után olvasható az egyes kérdésekre adott szakértői vélemény. Eszerint „megállapítható, hogy Bauer Sándor a testfelszín kb. 70%-ának égési sérülései kapcsán súlyos általános idegrázkódtatást szenvedett, mely a halál bekövetkezésének önmagában is oka lehetett. Arra vonatkozóan, hogy a halál bekövetkezésében egyéb tényezőknél is volt-e szerepe, a szövettani és vegyvizsgálat eredményének birtokában tudunk véleményt adni. A holttesten talált valamennyi külső sérülés és belső elváltozás égés közvetlen következménye, illetve szövödménye volt. Valamennyi külső és belső elváltozás élő egyénen keletkezett. A sérülések jellege nem nyújt támpontot annak megállapítására, hogy azok önkezű vagy idegenkezű cselekmény kapcsán jöttek-e létre.”⁸⁵

A mérgezésre vonatkozó teória cáfolatára vagy alátámasztására szolgált az a vegyvizsgálat, amellyel az Országos Bírósági Vegyészeti Intézetet bízták meg. A Vegyészeti Intézet szakvéleménye 1969. január 31-én készült el, és az alábbiakat tartalmazta: „N.N. 8071. szám alatt megküldött személy hullarészei semminemű mérgező anyagot nem tartalmaztak. Elsősorban mentesek voltak altató-bódító, pszichoszedatív gyógyszerektől, továbbá fájdalomcsillapítóktól és alkaloidáktól. A kémiai vizsgálat fenti negatív eredménye alapján az elhunyt halála egyéb okkal magyarázható.”⁸⁶

A rendőrség gyanújára, hogy Bauer halálát mérgezés okozta, a vizsgálat nemleges választ adott. Figyelmet érdemel a vegyvizsgálat azon eredménye, miszerint Bauer szervezetében nem volt kimutatható nyugtató vagy fájdalomcsillapító anyag. Ez a megállapítás azért különös, mert a kórlap és a boncolási jegyzőkönyv szerint a fiúnál „a harmadik 24 órában – tehát a halál beállta előtt nem sokkal – fokozódó nyugtalanság lépett fel, mely miatt nyugtatószereket kapott”.⁸⁷ Eszerint vagy a vegyvizsgálat eredménye hibás, vagy a kórházi kórlapon és a boncjegyzőkönyvben olvasható valótlanosság. Az égési sérülések az egyik legfájdalmasabb sérülési formának tekinthetők, és a dokumentumok szerint Bauer súlyos és testének nagy részére kiterjedő égési sérüléseket szenvedett, így minden bizonnyal erős fájdalmakkal küzdött. Amennyiben a vegyvizsgálat eredménye helyes, és Bauer a kórházi kezelés alatt nem kapott fájdalomcsillapítót vagy nyugtatót, az azt jelenti, hogy a fiú szenvedéseit szándékosan nem próbálták enyhíteni.

85 Katonai igazságügyi orvosszakértői boncolási jegyzőkönyv, 1969. január 23. ÁBTL V-157854/2 41.

86 Vegyészeti Intézet vegyvizsgálattal kapcsolatos véleménye. ÁBTL V-157854/2 46.

87 Katonai igazságügyi orvosszakértői boncolási jegyzőkönyv, 1969. január 23. ÁBTL V-157854/2 41.

Ez a variáció valószínűnek tűnik. Nagybátyja visszaemlékezéséből ismert, hogy Bauert külön kórházi szobába helyezték el, ahol rendőrök ügyeltek arra, hogy az édesapján kívül senkit se engedjenek be hozzá, továbbá várták azt a pillanatot, amikor Bauer kihallgatható. A fájdalomcsillapító, nyugtató gyógyszerek gyakori mellékhatása az álmoság. A nyomozóhatóságnak – sejtve Bauer súlyos sérülései miatt hamarosan bekövetkező halálát – az állt érdekében, hogy a fiú minél több ideig legyen éber, kihallgatható, „beismerő” vallomás megtételére alkalmas állapotban. Bár írásos bizonyítékok nincsenek, mégis valószínűsíthető, hogy a fájdalmakat csillapító gyógyszereket, azok álmosító mellékhatásai miatt, szándékosan nem adtak Bauer Sándornak.

A temetés

Bauer Sándor 1969. január 23-ra virradóan halt meg, temetésére 1969. január 28-án, reggel 9 órakor került sor. Az államvédelem a temetés lebonyolítását is aprólékosan megszervezte. Az 1969. január 25-én kelt rendőrségi javaslatban rögzítették a temetési szertartás időpontját, helyét, az azon részt vehetők körét. E szerint a szertartásra szűk családi körben kerülhetett sor, csak a szülők és a közvetlen rokonok lehettek jelen. Helyszínül a rákoskeresztúri Újköztemetőt jelölték ki. Ám a szülők azon kérését, hogy gyermeküket a rákospalotai temetőben helyezték nyugalomra, a nagyszülők sírja közelében, az állambiztonság emberei jóváhagyták, így a temetés helyszíne módosult. Minden más változtatást azonban csak azzal a feltétellel lettek volna hajlandók elfogadni, ha az a „továbbiak szempontjából politikailag előnyös”.⁸⁸

A politikailag előnyösség azt a szándékot takarta, hogy minél szűkebb réteg szerezzen csak tudomást Bauer bekövetkezett haláláról és temetéséről, igyekeztek elkerülni azt, hogy a gyászszertartás esetleg tömegtüntetéssé, sírhelye szélesebb körben ismertté és a későbbiekben szovjetellenes emlékhellyé váljon. A magyar állambiztonság számára elkerülendő példa volt a „cseh testvér”, Jan Palach néhány nappal korábbi temetése, ahol több ezer ember jelent meg, így az a temetés a szovjet megszállás elleni néma tüntetés is volt.

E feltételezéssel összhangba hozható a rendőrségi javaslat azon kitétele, miszerint a gyászszertartásról tilos volt Bauer munkahelyét és tanintézetét tájékoztatni. A félelem uralta biztonsági előkészület szolgálhat magyarázatul arra a tényre is, hogy Bauer Sándor szüleit csak egy nappal korábban értesítették egyetlen gyermekük temetésének időpontjáról. A szülőket szigorú titoktartásra kötelezték, a halálhírről tudomást szerzett és a temetésen részt venni szándékozó barátoktól, ismerősöktől is távolmaradást kértek.⁸⁹ A szülők számára a rendőrség még egy személygépkocsit is biztosított, amely őket a temetés helyszínére, majd utána hazaszállította.

A temetés gyakorlati lebonyolítására kijelölt Fővárosi Temetkezési Intézet vezetőjének előírták, hogy a lebonyolításban csak a vállalat megbízható – vagyis politikailag megbízható – munkatársai működhetnek közre. Megsabták azt is, hogy a temetés reggelén a temetőbe szállítandó holttestet „zárt koporsóban, az egyik kis helyiségben

88 Javaslat, 1969. január 25. ÁBTL V-157854/1 303.

89 Elhangzott Becskei Péterrel 2009. október 12-én készített interjúban.

ravatalozzák fel a temetés előtt fél órával. [...] A Temetkezési Vállalat hivatalos búcsúztatója rövid búcsúztatót mondjon, utalva arra, hogy fiatalon, értelmetlenül halt meg, halála tragikusnak és sajnálatosnak tekinthető. Szülei gyásza azért mély, mert váratlanul, fiatalon dobta el életét. Semmiféle olyan körülményre, amely életútját, problémáit érinti, a beszéd nem térhet ki. Fejfája kizárólag a szokásos temetkezési feliratot tartalmazza: név, élt 17 évet.”⁹⁰

A nagybácsi így emlékszik vissza a temetés napjára: „Sanyit a Belügyminisztérium temettette el, a családnak egy fillérébe sem került. A temetés teljesen zártkörű volt, csak a család vehetett részt. A menetet egész végig filmezték a rendőrök. A forgalmat is elterelték a temető elől, a 96-os busz meg sem állt a Bánkút utcánál. Minden tele volt civil ruhás és kutyás rendőrrel, még a virágbolt is. A halottasház mögött pedig egy riadós kocsi állt.”⁹¹

Az előzetes terveknek megfelelően a temetés terv szerinti lebonyolítását operatív tisztekkel biztosították, akik létszámukat tekintve többen voltak, mint a szertartáson résztvevő, gyászoló hozzátartozók. Már a temetés előtti délutánon két tiszteletet küldtek a temetőbe, hogy az esetleg megjelenő újságírók, riporterek, fotósok érdeklődésére a „megfelelő válaszokat” adják. Másnap a holttestet szállító kocsit két rendőr kísérte, a temetés helyszíni biztosítására pedig tíz operatív tisztelet vezényelt ki. Emellett egy szakasz rendőrt helyeztek el tartalékként a Temetkezési Intézet igazgatóságának épületében. A temetési szertartással párhuzamosan a temető irodájából közvetlen kapcsolatot tartottak Tihanyi Sándor rendőr ezredessel, a Budapesti Rendőrfőkapitányság Politikai Osztályának vezetőjével, és folyamatosan informálták a történésekről.

Bauer Sándor ügyében 1969. január 31-én készült összefoglalóban Tihanyi Sándor meglepéssel nyugtázta, hogy a temetés a tervek szerint zajlott, „a temetkezési intézet által kijelölt személy 4 perces búcsúztatót tartott 17 fő idősebb személy (szülők, rokonok) jelenlétében. [...] A szülők a velük folytatott beszélgetés során megértették, hogy politikailag helyesebb, ha a temetésen csak a közvetlen hozzátartozók vesznek részt. Ilyen vonatkozásban titoktartásra tettek ígéretet, s ezt be is tartották. Bauer barátai, osztálytársai a temetésről nem szereztek tudomást, közülük azon senki nem jelent meg.”⁹²

Főbb kérdések és a politikai rendőrség ténykedése Bauer halála után

Bauer 1969. január 23-án bekövetkezett halála nem jelentette az ügy lezárását, sőt, a nyomozás csaknem két hónapig tovább folyt. A rendőrhatalóság 1969. január 30-án kelt jelentésében rögzítette, hogy a nyomozás során eddig összegyűjtött adatok bűncselekmény megtörténte utalnak. A szerintük megvalósult bűncselekményt azonban konkrétan nem nevezik meg. Meghatározták viszont azokat a kérdéseket, amelyeket a nyomozás további részében tisztázni kellett. Ezek a következők:

„Január 20-án a Múzeum kertben az eseménynél jelen volt tanúvallomások szerint egy kb. 40 éves férfi, aki passzívan és közömbösen viselkedett, az intézkedő rendőr

⁹⁰ Javaslat, 1969. január 25. ÁBTL V-157854/1 304.

⁹¹ Elhangzott Vác Lászlóval 2009. november 12-én készült interjúban.

⁹² Jelentés, 1969. január 31. ÁBTL V-157854/1 308.

felszólításának nem tett eleget, nem igazolta magát. A határőr által készített fényképen egy kb 20-22 éves fiatal volt a helyszínen, aki szintén közömbösen viselkedett.

VIII. ker.-i Rendőrkapitányság hálózati jelentése szerint az eseménynél jelen volt egy olasz újságíró.

Egyoldalú adat szerint, amikor a célszemélyt a kórházba szállította a mentő, azt egy CK. Vagy DT. rendszámú kocsit követte.

20-án a Központi Katonai Kórház portáján megjelent egy személy, aki Bauert látni akarta és azt megtudni, hogy cseh vagy magyar állampolgár. Ez a személy magát a Külügyminisztérium igazolványával igazolta és elmondta, hogy neki azonnal jelenteni kell Prágában, hogy mi történt és ki a személy. Ígéretet tett, hogy másnap újból visszamegy, azonban nem jelentkezett.

Bauer 19-én egész napot nagyanyjánál töltötte, aki elmondta, hogy egész nap rendkívül vidám és jókedvű volt, arról beszélt, hogy egy Zsuzsa nevű lányt feleségül vesz, többször kijelentette, hogy szerelmes.”⁹³

A vizsgálandó kérdések közé kerültek Bauer lánykapcsolatai is. Az állambiztonságiak arra az ellentmondásra szándékoztak magyarázatot keresni, hogy egy magát szerelmesnek valló, házassági szándékokat fontolgató fiú miért követ el egy nappal később öngyilkosságot. A tanúk egy részének fel is tettek Bauer lányismerőseire és érzelmi életére vonatkozó kérdéseket, ám a fennmaradt dokumentumok anonimizáltsága miatt nem ismert, hogy a nyomozók milyen információkra tettek szert. Az interjút adó rokonok, barátok azonban nem erősítették meg a jelentésben olvasható azon kijelentést, hogy Bauernek lett volna egy komoly kapcsolata vagy egy Zsuzsa nevű barátnője, akit szándékában állt feleségül venni.

Tudjuk, hogy Bauer a hozzá legközelebb álló személyeknek még csak utalást sem tett az önégetési szándékára. A nyomozás további részében nagy hangsúlyt kapott annak kiderítése, hogy voltak-e olyan személyek, akik mégis tudtak Bauer önégetési szándékáról, sőt, akik ennek esetleg ösztönzői voltak. Bár Bauer búcsúleveleiből az látszik, hogy saját elhatározásából gyűjtötte meg magát, de az egyes vallomásokban elhangzott kijelentésekben utalás van afféle sejtésekre, miszerint Bauert valaki vagy valakik rávették ezen cselekményre. Ráadásul a politikai rendőrség szeme előtt ott lebegett Jan Palach néhány nappal korábbi esete is, akiről tudni vélték, hogy cselekménye nem magányos akció volt, hanem egy csoport tagjaként követte el azt. Bauer esetében is felmerült tehát a kérdés, volt-e olyan személy vagy személyek, akik rábeszéltek Bauert a nyilvános önégetésre, és asszisztáltak ennek megvalósításához, esetleg létezik-e Magyarországon is egy – esetlegesen a csehszlovák csoporttal kapcsolatban álló – önégetésre szerveződő és a szocialista berendezkedés ellen ily módon tiltakozó csoport, amelynek első cselekvő tagja Bauer volt.

Az ügygel foglalkozók biztosra vették és jelentésükben rögzítették, hogy a Bauer Sándor lefoglalt füzeteiben lévő bejegyzések a fennálló rendszer szempontjából elengedhetetlen beállítódásra utalnak, majd hozzátesszik, hogy a fiú politikai nézetei ráhatás

⁹³ Jelentés, 1969. január 30. ÁBTL V-157854/1 72.

következménye.⁹⁴ A koncepció szerint létezett valaki vagy valakik, akik Bauer politikai nézeteit nagyban befolyásolták, mégpedig rendszerellenes irányba. A családtagok biztosak nem lehettek, hiszen a rokoni körben nem folyt hangos politizálás. A barátok, ismerősök befolyásoló szerepe is valószínűtlen, a tanúvallomások tükrében inkább az volt a jellemző, hogy Bauer kezdeményezte a politikai témájú beszélgetéseket, és ő hívta fel társai figyelmét a fennálló rendszer hazug és a nemzeti érdekeket háttérbe szorító voltára. A befolyásoló személynek, ha volt egyáltalán ilyen, a szűk családi és baráti körön kívül álló személynek kellett lennie.

E tisztázandó kérdéskör szempontjából figyelemre méltó információkat tartalmaznak az édesanyjával és a nagymamával folytatott rendőri beszélgetésekről készült feljegyzések. 1969. január 24-én a nagymama arról tájékoztatta Tóth Sándor rendőr századost, hogy az önégetés előtti napon unokája meghívta őt és unokahúgát a néhány nappal később, a Magyar Néphadsereg Tiszti házába megrendezésre kerülő Metro együttes koncertjére. Bauer azt is hozzátette, hogy „a megjelenésünk anyagi része senkit se érdekeljen, mindent ő fog fedezni. [...] A meghívással kapcsolatban Bauer Sándor közölte még nagyanyjával és unokahúgával azt is, hogy a Tiszti Házba történt meghívást egy fiatal hadnagy vagy főhadnagy barátja eszközölte.”⁹⁵ Az anya és a nagymama azt is elmondta, hogy „az utóbbi időben Sándor egyre gyakrabban tett olyan kijelentéseket, amiből arra lehetett következtetni, hogy olyan előttük ismeretlen, nagymennyiségű pénzüsszeggel rendelkezett, amit ők nem tudtak megérteni, hogy honnan is szerezhetette”.⁹⁶

Az édesanya beszámolt arról is, hogy január 20-án, hazaérkezésekor a hamutartóban talált cigarettavégek alapján és tudván, hogy fia nem dohányzik, arra következtetett, hogy a délelőtti folyamán fián kívül mások is tartózkodtak a lakásban.⁹⁷ Azt is elmesélte, hogy Sándor önégetése után a lakásban körül nézve arra a megállapításra jutott, hogy eltűnt fia egyik zakója és két pulóvere.

Bauer nagybátyja, Váczi László is megerősítette, hogy Bauer többször utalt egy „katonaismerőse”. További részleteket nem tudott róla. Érdekes, hogy a nyomozást végzők ezt nem tartották lényegesnek, nem vizsgáldták a tiszti házba járók körében, közülük senki nem szerepel a kihallgatottak között, vagy legalábbis fennmaradt dokumentumok nem állnak erről rendelkezésre.

Van tehát egy „titokzatos” katonaismerős. Azt is tudjuk, hogy halála előtt Bauer utalást tett arra, hogy jelentős pénzüsszeggel rendelkezik, nem tudni honnan. Az sem kizárt, hogy az önégetés délelőttjén nem egyedül tartózkodott otthonában, hanem mással-másokkal együtt, akik esetleg tudhattak és segédkezhetek az önégetésre való felkészülésben. A fent idézett, 1969. január 30-i jelentésben azt is rögzítik, hogy a múzeumkerti önégetéskor két olyan személy is jelent volt, akik gyanúsán passzívan viselkedtek, és egyikük a rendőri felszólításra sem volt hajlandó igazolni magát. A két gyanús személy közül az egyik egy középkorú, a másik pedig egy húsz év körüli férfi, akiről

94 Jelentés, 1969. január 30. ÁBTL V-157854/1 73.

95 Feljegyzés, 1969. január 28. ÁBTL V-157854/1 62.

96 Feljegyzés, 1969. január 28. ÁBTL V-157854/1 63.

97 Jelentés, 1969. február 10. ÁBTL V-157854/1 67.

fényképfelvétel is készült. A nyomozást végzők a fotó alapján megpróbálták a személy kilétét megállapítani. A fiatalember felismertetésére irányuló erőfeszítések azonban sikertelenek maradtak.

Bauer kihallgatott barátai és ismerősei közül egy valaki tett említést arról, hogy Bauernek volt egy felnőtt férfi ismerőse: „Lehet, hogy nem jelentős, de megemlítem, hogy volt egy általam ismeretlen »titokzatos« férfi ismerőse. Egy alkalommal előfordult, hogy együtt voltunk a klubban, ketten beszélgettünk, amikor kinti zörgésre Bauer kinyitotta az ajtót, úgy emlékszem, hogy „tiszteletem”-mel köszönt, én félreálltam, Bauer rövid ideig beszélt a férfivel, majd bejött 1-2 perc múlva mondta, hogy menjünk fel, ugyanakkor amikor az előtérbe kimentünk Ő kijelentette, hogy még hátra megy megnézi a magánóját, én felmentem, kb. 10 percig vártam, de Bauer nem jött utánam.”⁹⁸

Az ügygel foglalkozó belügyesek részletesen kifaggatták Bauer barátait arról, hogy kik azok, akik megfordultak az Üllői út 167. szám alatti Pince Klubban. A felsoroltak mindegyikét felkeresték és kihallgatták. Sabján Miklós és Berger István 1969. március 12-i kihallgatásáról egy nagyon rövid jegyzőkönyv maradt fent, ekkor mindkettőjüktől azt tudakolták, hogy volt-e olyan személy a Pince Klubba lejárók között, akit eddig nem említettek. Mindkét barát ekkor tett említést egy Faragó Sándor nevű, Sabján szerint 28–30, Berger szerint 30–35 év közötti férfiről, aki egy-két alkalommal lent járt a klubban, ott gitározott, vagy a motorját javígtatta. Azt is elmondták róla, hogy Bauerék szomszédja, és évekkel ezelőtt többször látták katonai egyenruhában. A megkérdezettek meglátása szerint Bauer és Faragó között nem volt szoros kapcsolat, hiszen Faragó náluk jóval idősebb, családos ember volt.⁹⁹ Faragó Sándor nem szerepel az állambiztonságiak által kihallgatottak között.

A nyomozók számára gyanús személlyé vált Nagy Gábor, Bauer osztályfőnöke. A gyanúra az adott okot, hogy „felmerült ugyanis az, hogy – nem ellenőrzött adatok szerint – Nagy Gábor tanárt többször látták Bauer Sándor lakásának környékén, továbbá az esemény napján este megjelent Bauer Sándor Üllői úti lakásán és a történetek után, Bauer egészségi állapota után érdeklődött. A fentiekből kiindulva Nagy Gábor tanárt pillanatnyilag úgy kezeljük, mint akinek esetleg köze lehetett az eseményekhez. Megfelelő felkészülés és a felmerült adatok ellenőrzése után alapos kihallgatásnak szándékozunk alávetni.”¹⁰⁰ – olvasható Kassai László rendőr százados 1969. februári jelentésében. Bár a rendőrök kilátásba helyezték Nagy Gábor „alapos” kihallgatását, ennek ellenére – a fennmaradt dokumentumok tanúsága szerint – meghallgatására egy alkalommal került sor, az erről fennmaradt jegyzőkönyv is csak másfél oldal hosszúságú, alaposnak kevésbé mondható.

A január végi jelentésben utalás van arra is, miszerint a Bauert az önégetés helyszínéről a kórházba szállító mentőautót konzuli vagy diplomáciai jármű követte. Bauert a kórházba szállító mentőszemélyzet meghallgatásáról készült jelentésben a megkérdezettek nemleges választ adtak az erre irányuló kérdésre: „A mentőszemélyzet egyöntetűen azt

98 Molnár Éva tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. január 23. ÁBTL V-157854/1 208.

99 Sabján Miklós és Berger István terheltek kihallgatási jegyzőkönyve, 1969. március 12. ÁBTL V-157854/1 114.; 128.

100 Jelentés, 1969. február 5. ÁBTL V-157854/1 65.

válaszolta kérdésünkre, hogy nem tapasztalták, hogy a mentőt külföldi vagy magyar rendszámú gépkocsi követte volna.”¹⁰¹

Az állambiztonságiaknak a Bauer iránt érdeklődő külföldi újságíró kérdését is meg kellett vizsgálni. 1969. január 20-án egy magát újságírónak nevező személy érdeklődött a fiú hogyléte felől, mondván, hogy jelentést kell tennie erről Prágában. Ezzel kapcsolatban a kórház beteghordóját és a kérdéses személlyel beszélő Meszlényi Antalt hallgatta meg Kassai László rendőr százados. A kórház alkalmazottja a következőket mondta el: „1969. január 20-án kb. 20 és 21 óra között a Központi Honvéd Kórház portáján megjelent egy kb. 175 cm magas, fekete hajú, ovális arcú, kreol barna bőrű, nyúlánk termetű, 38-40 év körüli férfi, és az iránt érdeklődött, hogy oda szállították-e be az öngyilkosságot megkísérelt személyt, továbbá be akart hozzá menni. Szándékát azzal indokolta, hogy ő újságíró és tudósító és budapesti csehszlovák követségről olyan információt kapott, hogy az öngyilkosságot elkövető csehszlovák személy, csehszlovák diák. Ezt a körülményt neki ellenőrizni, majd jelenteni kell Prágába.”¹⁰² A megkérdezett kórházi alkalmazottnak úgy rémlett, hogy a Bauer iránt érdeklődő személy Josef Vlcek néven mutatkozott be.

Kassai százados a jelentésében leírja, hogy „az érdeklődő újságíróval – az eligazításnak megfelelően – semmit nem közöltek, hanem arra kérték, hogy másnap reggel 8 órára menjen ismét a kórházba és a parancsnokságon keresztül kérjen tájékoztatást. Nevezett sem a megjelölt időpontban, sem azóta nem jelentkezett.”¹⁰³ A kérdést nem is firtatták tovább.

Az 1969. január 31-én készült összefoglaló jelentésben a nyomozás során megtudottak összegzése mellett a további teendők és vizsgálandó kérdések is megfogalmazódtak. A dokumentum érdekessége abban rejlik, hogy ebben került átminősítésre Bauer vétké: izgatás helyett összeesküvés előkészületével gyanúsították a már halott fiatalembert: „Eddigi adataink alapján gyanú merült fel arra vonatkozóan, hogy Bauer Sándor »Az ultrabaloldal hazánkban« című programját, valamint egyéb ellenséges tartalmú írásait, elképzeléseit legközelebbi barátaival ismertette. Ezzel a Btk. 118.§-ba ütköző összeesküvés előkészületének büntetettét valósította meg.”¹⁰⁴

Átminősítették az eddig izgatással gyanúsított Sabján Miklós bűnét is. Esetében és az eljárásban eddig csak tanúként szereplő Berger István bűnéül a feljelentési kötelezettség elmulasztását nevezték meg: „Két barátja, Berger István és Sabján Miklós, akik a fenti programról tudomással bírtak, a Btk. 128. § (1) bekezdésébe ütköző feljelentési kötelezettség elmulasztása büntetettét követték el. Ügyükben – a vizsgálat befejezése után – körülményekre figyelemmel (fiatalkorúak, büntetlenek, párttag-munkásszülők, s a bírósági tárgyalás során az ügy szélesebb körben válna ismertté) a Btk. 60.§ alkalmazását javasoljuk.”¹⁰⁵ Mindez azt jelentette, hogy a feljelentési kötelezettség elmulasztása esetén kiszabható három évig terjedő büntetés helyett a figyelmeztetésben részesítés

101 Jelentés, 1969. február 18. ÁBTL V-157854/1 229.

102 Jelentés, 1969. március 4. ÁBTL V-157854/1 70.

103 Jelentés, 1969. március 4. ÁBTL V-157854/1 71.

104 Jelentés, 1969. január 31. ÁBTL V-157854/1 309.

105 Uo. A dokumentum tévesen tartalmazza a feljelentési kötelezettség elmulasztásáról rendelkező paragrafust. A szövegben szereplő 128. § helyett a 132. § rendelkezik erről.

javasolta a jelentést készítő Dr. Tihanyi Sándor rendőr ezredes. Vagyis már ekkor eldöntötték, hogy a vizsgálat lezárulta után csak figyelmeztetésben részesítik őket, azonban erre csak másfél hónappal később került sor.

1969. február 11-én a Budapesti Rendőrfőkapitányság Politikai Osztálya intézkedési tervében rögzítették a két barát további kihallgatásának szükségességét. A kihallgatók érdeklődésének középpontjába a röplapkészítés szándéka került. Erre az szolgáltatta az indokot, hogy az intézkedési terv elkészülte előtti napon, 1969. február 10-én Bauer édesanyja megtalálta és átadta a rendőrségnek fia játék guminyomdáját, amelynek be-rakósínében „OROSZOK MENYETEK HAZA” szöveg volt látható, valamint korábban olyan próbanyomásokat találtak, amelyen a „BAOCETUNG” felirat állt. Az állambiz-tonságiak ennek ismeretében célként tűzték ki annak felderítését, hogy Sabján és Berger ismerte-e a guminyomdát és annak rendeltetését, továbbá felhasználták-e ellenséges tartalmú röplap vagy más lenyomat készítésére.¹⁰⁶ A megkérdezettek erre nemleges vá- laszt adtak.

Az ellenséges tartalmú röpcédulázás koncepciójának igazolásához szükséges in- formációk megszerzése érdekében a politikai rendőrség hálózati személyeit is mozgó- sították, ügynököket, informátorokat és úgynevezett társadalmi kapcsolatot vontak be az ügybe, és e személyekkel figyeltették Bauer barátait.

A „Szőke” fedőnevű informátor azt a feladatot kapta, hogy Bauerrel való régebbi ismeretségre és barátságra hivatkozva kezdeményezzen beszélgetést Sabján Miklóssal, és Bauer röplapkészítési szándéka felől érdeklődjön. A kapcsolatfelvételre Sabján 1969. február 13-i kihallgatásra várva, a rendőrség épületének folyosóján került sor. Az infor- mátor az alábbi adatokat szolgáltatva: „Sablyán [sic!] elmondta, hogy Sanyi a lakóhelyü- kön a pincében, ahová heten-nyolcan jártak ellenséges politikai beszélgetéseket folyta- tott. Rendkívül ideges volt Sablyán és megkérdeztem tőle, hogy miért izgulsz. Mondta, hogy tud egy-két dolgot a Bauerről, de nem meri elmondani, mert fél nagyon. Emlí- tette, hogy nem szeretne annak a krapeknak a helyében lenni, aki felbízta. [...] Kér- deztem, hogy röpcédulával nincs-e valami bulitok. Úgy reagált, hogy azonnal rágyújtott és mondta, hogy a Sanyi egy alkalommal kért segítséget, de hogy az mi lett volna azt nem mondta. Kérdést tett fel azzal kapcsolatban, hogy tartanak-e házkutatást. Mond- tam, hogy nem tudom.”¹⁰⁷

Az információkat értékelő Bíró György hadnagy azt a következtetést vonta le az in- formatori jelentésből, hogy Sabján Miklós tudomással bír az ügyel kapcsolatos, eddig el nem mondott lényeges adatokról, ismeri Bauer röpcédulázási elképzeléseit, utalt egy olyan személyre, aki Bauert az önégetésre felbujthatta, továbbá nagyon fél egy esetleges házkutatástól. Az informátor azt a további feladatot kapta, „hogy Sablyánnal [sic!] ma- radjon kapcsolatban, a megkezdett beszélgetést folytassa. Ismerje meg rajta keresztül Bauer barátait, konkrétan tájékozódjon arról a személyről, akivel kapcsolatban állha- tott és irányíthatta tettének elkövetésében. Az informátor említse meg neki, hogy Bauer beszélt neki egy idősebb férfiről.”¹⁰⁸ A „Szőke” fedőnevű informátortól nem maradtak

106 Intézkedési terv, 1969. február 11. ÁBTL V-157854/1 75.

107 Jelentés, 1969. február 17. ÁBTL V-157854/1 312.

108 Uo. 313.

fent további jelentések, így nem tudhatjuk, hogy miként teljesítette a rábízott feladatot, és milyen információkkal segítette a politikai rendőrség munkáját. Valószínűleg kevés sikerrel járhatott, ugyanis Sabján Miklós rájött, hogy hálózati személyt állítottak rá: „... Utána rám állítottak valakit. Emlékszem egy szőke srác volt, nálunk idősebb, olyan húsz év körüli. Leült mellém a rendőrkapitányság folyosóján, és érdeklődött, hogy engem miért hoztak be. Nem nagyon válaszoltam, valamiket mégis kiszedett belőlem. A Baross utcánál volt a Mézes Mackó nevű söröző, és meghívott egy sörre. Így próbált belőlem információkat kiszedni, de nem tudott belőlem mit kiszedni, hiszen nem csináltunk semmit! Semmi olyat nem tettünk a Sanyival, ami miatt felelősségre tudtak volna vonni, maximum annyi, hogy a Sanyit nem jelentettük föl. Agyrém. 16 éves gyerekektől féltették a rendszert.”¹⁰⁹

Az 1969. február 11-én kelt intézkedési tervben feladatul határozták meg Berger István hálózati ellenőrzését is, de vele kapcsolatos ügynöki vagy informatori jelentésnek nincsen írásos nyoma. A vizsgálati dossziében ugyanakkor fellelhető egy február 18-án kelt jelentés, amely a K. A. monogramú társadalmi kapcsolattól megtudott értesüléseket foglalta össze. Ebből egyértelműen kiderül, hogy az állambiztonságiakkal együttműködő K. A. a házmesterné, Kiss Istvánné gyerekeivel azonos. „A Sablyán-Berger társaság új pince-klubb lehetőséget keres, mivel a saját házukban a házmesterné megtiltotta a pince használatát. [...] A házban társadalmi kapcsolatunk édesanyja a házmester és így a – f. hó 9-én kb. 17 órakor – a társadalmi kapcsolatunkat bízta meg, hogy a felsorolt fiatalokat a pincéből elküldje. A pinceajtó előtt a következő szófoszlányokat hallotta: »valaki nagyon megüti a bokáját Bauer miatt«, »Milyen sok pénze volt az utolsó napokban.« Társadalmi kapcsolatunk továbbá elmondta, hogy többszöri kísérlete ellenére nem sikerült Bauert szóba hozni, mert mind Sablyán, mind Berger egyből visszakérdez, hogy miért érdeklődik. Társadalmi kapcsolatunk véleménye szerint Sablyán és Berger sokkal többet tud, mint amennyiről beszélnek.”¹¹⁰

A röplapkészítést minden igyekezete ellenére sem tudta a politikai rendőrség bizonyítani. Figyelmük, ezzel párhuzamosan, Bauer felnőtt kapcsolatai felé fordult. Ugyanis mindkét fennmaradt hálózati jelentésben utalás van egy meg nem nevezett személyre, aki Bauer politikai nézeteinek formálásában jelentős szerepet játszott, sőt, vélhetően ő lehetett az, aki rábeszélte Bauert önmaga felgyújtására.

Három személy vált különösen gyanússá. Az egyik Nagy Gábor, Bauer osztályfőnöke volt. A gyanúra az adott esetben okot, hogy több esetben látták őt Bauer lakása környékén, sőt, az esemény napján, az esti órákban megjelent Bauerék lakásán, és a történetek felől érdeklődött. A dokumentumokból nem derült ki, hogy kik látták az osztályfőnököt gyakran megfordulni az Üllői út 167. környékén, mindenestre ennek az információnak az ismeretében határoztak Nagy Gábor „alapos” kihallgatásáról. Az osztályfőnök vallatásáról megmaradt egyetlen, másfél oldalas jegyzőkönyv egyáltalán nem tükrözi az állambiztonságiak alapos kihallgatásra irányuló szándékát.

A politikai rendőrség szemében a másik gyanús személy Teszársz Kálmán volt, róla is feltételezték, hogy Bauer politika nézeteit rendszerellenes irányba befolyásolta.

109 Elhangzott Sabján Miklóssal 2010. január 20-án készült interjúban.

110 Jelentés, 1969. február 18. ÁBTL V-157854/1 314.

Teszársz Kálmán Bauer apai nagybátyja (édesapjának unokatestvére) volt, és a fennmaradt iratok tanúsága szerint a gyanúra az adott okot, hogy Bauer a kórházi ágyán fekvve kizárólag az ő nevét említette, mint olyant, akivel beszélni szeretne. 1969. február 11-én az ügyel foglalkozók még annyit tudtak a tanúvallomásokból, hogy „Bauer ettől a személytől kapta a nála megtalált gumibotot és bajonetet, továbbá úgy beszélt róla, mint aki szovjet hadifogságban volt, az ellenforradalom alatt fegyveres harcban vett részt, vagyis szovjetellenes felfogásához példaképként tekintette.”¹¹¹

Mindezek ismeretében tervbe vették Teszársz Kálmán kihallgatását és hálózati ellenőrzését, amely az ügynökjelentések tanúsága szerint már az intézkedési terv megszületése előtt, 1969. február 8-án megkezdődött. A díszhal- és madárkereskedést üzemeltető Teszársz Kálmánra állított „Sipos Mihály” fedőnevű ügynök három alkalommal is próbálkozott beszélgetést kezdeményezni Teszárszal, ám egyik alkalommal sem járt sikerrel, az üzletben vásárlási szándékot imitáló ügynök sajnálattal számolt be arról, hogy csupán egy alkalommal, és akkor is csak szakmai kérdésekben sikerült Teszársz Kálmánnal néhány szót váltania.

Teszársz a rokonai kapcsolat ellenére nem tagadta meg a vallomástételt, és 1969. február 12-én sor került a kihallgatására. A jegyzőkönyvből megtudhatjuk, hogy Bauer Sándorral való kapcsolata nem volt szorosnak mondható, ritkán találkoztak, és akkor is csak néhány percre. Egymás lakására nem jártak fel, Bauer az üzletében kereste fel Teszársz Kálmánt. „Ezek a látogatások is olyan események után jöttek létre, amikor én valamilyen ajándékot küldtem a gyermek részére édesapjával.” Megtudjuk azt is, hogy 1968 Karácsonya körüli napokban találkoztak utoljára, amikor Teszársz kettőszáz forintot küldött ajándékba a fiúnak, és Bauer felkereste nagybátyját, hogy megköszönje az ajándékba kapott összeget.¹¹² Nem lehetetlen, hogy Bauer – esetleg az összeg nagyságát kicsit eltúlozva – büszkélkedett a pénz birtoklásával, és innen eredeztethető a nagymama és a barátok azon értesülése, miszerint Sándornak a halála előtt sok pénze volt.

A nyomozókat igencsak foglalkoztatta, hogy Teszársz említést tett-e a szovjet be rendezkedés miatti negatív tapasztalatairól, így azonosítható-e azzal a személlyel, aki Bauert politikai felfogásában befolyásolta. „Határozottan kijelentem, hogy nevezett előtt soha nem beszéltem arról, hogy én szovjet hadifogságban voltam. [...] Azt is határozottan kijelentem, hogy aktuális bel- és külpolitikai kérdésekről nem folyt köztünk beszélgetés. Ha Bauer Sándor be is jött az üzletbe, elsősorban biológiával kapcsolatos kérdésekről és irodalomról folytattunk beszélgetést, de ezekről is igen ritkán. [...] Végetetül elmondani kívánom, hogy én az 1956-os ellenforradalom idején semminéven nevezhető ellenforradalmi cselekményben részt nem vettem, amikor lehetett a munkahelyemen tartózkodtam, a munkaidőn kívül pedig kizárólag csak a lakásomon.”¹¹³

Az ügyel foglalkozók belátták, és két héttel későbbi jelentésükben írásba is foglalták, hogy Teszársz Kálmán nem lehetett azonos a példaképként említett nagybáttal, a köztük lévő laza rokonai kapcsolat miatt nem azonos azzal az állítólagos személlyel,

111 Intézkedési terv, 1969. február 11. ÁBTL V-157854/1 75.

112 Teszársz Kálmán tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1969. február 12. ÁBTL V-157854/1 251.

113 Uo. 253–254.

aki a fiú politikai nézeteit rendszerellenes irányba formálta volna, továbbá arra is fény derült, hogy a Pince Klub helyiségében megtalált és lefoglalt gumibotot és bajonettet nem tőle kapta Bauer.

Ezt követően az állambiztonságiak figyelmének fókuszába Bérces György, a Postás Szakszervezet üzemi lapjának szerkesztője került, akinek nevét és telefonszámát megtalálták Bauer egyik füzetében, és ez alapján feltételezték a köztük lévő személyes ismeretséget. A nyomozókat az foglalkoztatta különösen, hogy a Bauer személyes tárgyai között talált MTI „Bizalmas” kiadványok, amelyek tartalma a fiú politikai elgondolásainak részét képezhette, származhattak-e Bérces Györgytől. Csak egy 1969. március 6-án kelt rendőri jelentésből tudjuk, hogy sor került az újságíró meghallgatására, aki elmondta, hogy ismeri a kiadványokat, munkája során használja is azokat, de rajta keresztül nem juthatott Bauer Sándor birtokába.¹¹⁴

Egyedül a történelemtanár, aki néhány példányt kölcsön is kapott Bauertől, tett olyan vallomást, miszerint a fiú az édesapjától kapta a kiadványokat. Az MSZMP központi garázsának vezetőjeként dolgozó idős Bauer Sándor erre tagadó választ adott, és a belügyesek által végzett ellenőrzés során is az derült ki, hogy a kiadvány a garázs vezetőségének nem járt, így Bauer édesapjának nem volt módjában ezeket ismerni és a fiának átadni.¹¹⁵ A kérdés tehát megválaszolatlan maradt.

Látható, hogy a nyomozóhatóságok minden erőfeszítésük ellenére zsákutcába jutottak számos fontosnak ítélt kérdés tisztázásakor. Sikertelenségük fő okozójaként magát Bauert nevezték meg egyik összefoglaló jelentésükben: „Bauer Sándor betegesen nagyotmondó, hazudozó, egyes meg nem történt cselekményeket megtörténtnek beállító, neuraszténiásan álmodozó, magát mindenáron a középpontba állítani akaró ember volt. Ezért történhetett meg, hogy a baráti körből nyert különböző Bauer által elmondottakat ellenőrizve több esetben meg nem történt események után kutattunk, nemlétező személyeket kíséreltünk meg felderíteni, ami sok fölösleges munkát igényelt.”¹¹⁶

Az állambiztonság embereinek kezében a két hónapos nyomozás során semmilyen terhelő bizonyítékra nem sikerült szert tennie, mivel valójában az érintettek semmi törvénybe ütközőt nem követtek el. Az ügygel foglalkozók „összeesküvés előkészítésére irányuló előkészület” feltételezése nem volt egyéb belüleges kényszerképzetnél.

A „Fáklyás” fedőnevű ügy lezárása

A feljelentési kötelezettség elmulasztása okán terheltté nyilvánított Berger István és Sabján Miklós ellen 1969. március 17-én szüntették meg a nyomozást. A két barát határozatában az alábbi indoklás szerepel: „Nevezett tudomással bírt Bauer Sándornak arról a tervéről, hogy a jelenlegi kormány megdöntése, továbbá Magyarországról a szovjet csapatok kivonása érdekében fegyveres csapatokat akart létrehozni. Nevezett ezt a hatóságoknak nem jelentette. Cselekményével a Btk. 132.§ (1) bek. a)

¹¹⁴ Jelentés, 1969. március 6. ÁBTL V-157854/1 78.

¹¹⁵ Uo. 79.

¹¹⁶ Uo. 82.

pontjába ütköző feljelentési kötelezettség elmulasztása büntettét követte el. Tekintettel azonban fiatal korára, büntetlen előéletére, az eljárás során tanúsított őszinte, megbánó magatartására és a cselekménnyel összefüggő összes körülményekre úgy határoztam, hogy nevezettel szemben a büntetőeljárást megszüntetem, és figyelmeztetésben részesítem.”¹¹⁷

Két nappal később, 1969. március 19-én került sor a Bauer Sándor elleni eljárás megszüntetésére a Btk. 118. §-ba ütköző, összeesküvés iránti előkészület büntettének gyanúja miatt indított bűnügyben. A határozat indoklása így hangzik: „A nyomozás során megállapítást nyert, hogy nevezett 1969. január 20-án 13. és 14. h között a fővárosban lévő Múzeum-kertben magát benzinnel leöntötte és felgyújtotta. Ezzel az volt a célja, hogy tiltakozzon a szovjet csapatok Magyarországon tartózkodása ellen, illetve tiltakozásra másokat is felhívjon. Bauer Sándor barátai előtt egy fegyveres csoport létrehozásáról beszélt, melynek feladatul szánta, hogy rajtaütéseket eszközöl a járőröző rendőrök ellen és a szovjet katonai objektumok ellen. Több alkalommal beszélt arról, hogy Magyarországon partizáncsoportokat kellene létrehozni a rendszer megváltoztatása céljából. Fentiek alapján nevezettet 1969. január 22-én előzetes letartóztatásba helyeztük és terheltté nyilvánítottuk. Bauer Sándorral szemben az eljárást a Be. 160. § 1. bekezdés c) pontja alapján megszüntetem, mivel 1969. január 23-án a Központi Kórházban veseelégtelenség következtében meghalt.”¹¹⁸

Az iratokból egyértelműen kiderül, hogy a nyomozást nem az összeesküvés előkészítésére irányuló előkészület, illetve az abban való közreműködés bizonyíthatatlanságának belátása végett szüntették meg, hanem egyrészt Bauer halála, másrészt a két fiú fiatalkorúsága, büntetlen előélete és megbánó magatartása miatt.

A fent idézett indoklásban is csupán azt rögzíthették, hogy Bauer beszélt, vagyis a szavak szintjén tervezte a rendszert megdőntő fegyveres csoport létrehozását – bár tudjuk, hogy ez sem igaz –, de a hangos gondolatot tettek nem követték. A rendőrség nem is tudott olyan közvetlen bizonyítékokat felvonultatni, ami az illegális fegyveres szervezkedést ténylegesen bizonyította volna.

Az állambiztonságiak fáradságos munkájuk során egyrészt az összegyűjtött, másrészt a maguk kreálta „bizonyítékok” minden bizonnyal elegendőek lettek volna a vádemelésre és egy koncepció per megindítására. Ám a politikai rendőrségnek jó oka volt arra, hogy a „Fáklyás” fedőnevű ügy ne lépjen a bírósági eljárás szakaszába. Egyrészt az elsősorban felelősségre vonandó személy, Bauer Sándor meghalt, másrészt a „bírósági tárgyalás során az ügy szélesebb körben válna ismertté”,¹¹⁹ ezt pedig a belügyesek következetesen igyekeztek elkerülni már a nyomozati szakaszban is.

1969. március 19-én a Bauer Sándor elleni nyomozás megszüntetésével lezárult az ügy. Az állambiztonság a két barátot, Sabján Miklóst és Berger Istvánt pedig kutató nyilvántartásba vették, Bauernek pedig már csak a sírját tudták megfigyeltetni.

¹¹⁷ Határozat a nyomozás megszüntetéséről, 1969. március 17. ÁBTL V-157854/1 291–294.

¹¹⁸ Uo. 290.

¹¹⁹ Jelentés, 1969. január 31. ÁBTL V-157854/1 309.

Mi lett volna, ha Bauer életben marad?

Mi lett volna, ha Bauer Sándor, még ha maradandó sérülésekkel is, de életben marad? Valószínűleg az ő esetében nem elégedtek volna meg a figyelmeztetésben részesítéssel, hanem a bíróság elé került volna a titkosított ügye, s zárt tárgyalás során elmarasztaló ítéletet hoztak volna vele szemben. Az összeesküvés iránti előkészület, mint államellenes bűncselekmény büntetési tétele hat hónaptól öt évig tartó szabadságvesztés volt, így Bauer esetében fennállt akár több éves börtönbüntetés lehetősége is.

A másik lehetséges intézkedésnek a kényszergyógykezelés elrendelése tűnik. Az ügygel megbízottak állítása és a hivatalos álláspont szerint Bauer tudatzavarban szenvedő fiatalember volt. A tudatzavar pedig befolyásoló erővel bírt a büntethetőségre. A jogszabályi előírás szerint „nem büntethető, aki a cselekményt olyan elmebeteg állapotban, gyengeelméjűségben vagy tudatzavarban követte el, amely őt képtelenné tette cselekménye társadalomra veszélyes következményeinek a felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék. Ha az elkövetőt elmebetegsége, gyengeelméjűsége vagy tudatzavara csupán korlátozta a cselekmény társadalomra veszélyes következményeinek a felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék, büntetését korlátlanul enyhíteni lehet.”¹²⁰

Két lehetőséget kellett volna tehát vizsgálni: Bauert az önégetés végrehajtásakor a tudatzavar döntően befolyásolta, vagy csak korlátozó erővel bírt. Amennyiben ez utóbbi esetet állapították volna meg Bauernél, az enyhítő körülménynek számított volna a büntetés kiszabásakor, vagyis a szabadságvesztés hosszának esetleges lerövidítését eredményezte volna.

Ha viszont úgy határoztak volna, hogy Bauer tudatzavarban követte el cselekményét, és emiatt nem büntethető, akkor a hatályban lévő Büntető Törvénykönyv rendelkezése értelmében „a bíróság kényszergyógykezelést rendel el, ha attól kell tartani, hogy olyan cselekményt követ el, amely egyébként megvalósítja valamely büntett törvényi tényállását. A kényszergyógykezelést a kijelölt egészségügyi intézetben vagy gyógykezeléssel egybekötött házi gondozásban kell foganatosítani.”¹²¹ Ha tehát Bauer Sándor életben marad minden bizonnyal vagy szabadságvesztéssel, vagy kényszergyógykezeléssel sújtották volna.

Bauer Sándor emlékezete

Az ország lakosai között voltak olyanok, akik Bauer önégetésével kapcsolatban nem azonosultak a pártsajtó által hirdetett közönséges öngyilkosság teóriával, hanem felismerték annak Jan Palach tettével való kapcsolatát, valamint számukra rokonszenves rendszerellenes színezetét, és Bauerre mint mártírhálált halt hősrre tekintettek.

E felfogást osztotta az a néhány, huszonéves fiatalból álló társaság is, akik 1969. április 26-án este a Múzeumkertbe mentek, és egy tégladarabbal jól látható helyre kiírták Bauer Sándor nevét. Az állambiztonsági iratokból tudjuk, hogy e társaság egyik tagja

¹²⁰ 1961. évi V. törvény 21. § (1)–(2) bekezdés

¹²¹ 1961. évi V. törvény 61. § (1)–(2) bekezdés

Szirmai Tamás volt, aki tanúkihallgatásában a következőképpen számolt be a történetekről: „1969. április 26-án – szombaton – a Hány borozóban voltunk együtt, majd onnan távozva a Múzeum-kertben egy kőasztal mellett ültünk le. [...] A Múzeum-kertben – beszélgetés közben – én említettem meg Bauer Sándor nevét és a földre, a homokba gyűfásdobozzal kiírtam a nevét. Ugyanakkor azt is mondtam a jelenlévőknek, hogy Bauer Sándor nevét ki kéne írni a homokba a Nemzeti Múzeum elé. Erre Babay László a közelben egy téglát vett fel és a jelenlévők közül valaki segített felemelni és Babay a lépcső homlokzati részére egy keresztet rajzolt, amely fölé »1969« alá pedig »Bauer Sándor« nevét írta ki.”¹²²

Ugyancsak Szirmai Tamás tanúvallomásaiban olvasható, hogy a fiatalok Bauer tettének hatására csoportos önégetésen gondolkodtak. A dokumentumok tanúsága szerint úgy vélték, hogy az egyéni akciók nem, csak a nagyobb létszámú embercsoportot megmozgató, nagy visszhangot kiváltó események hozhatják el a kívánt politikai változásokat és az ország függetlenségét. Ilyennek gondolták a nyilvánosság előtt elkövetett csoportos tűzhalált is. A nyomozati iratok nem egységesek abban, hogy kinek a kezdeményezése volt a csoportos önégetés, ám a kivitelezés módja hasonlóképpen szerepel az egyes tanúvallomásokban. „Ekkor javasolta Babay László azt, hogy mi is égezzük el magunkat a Múzeum-kertben, ahova vigyünk magunkkal nemzeti színű zászlókat és magnetofont, amiről az égetés ideje alatt a Himnuszot játszunk majd. Ebbe a beszélgetésbe Kovács Ferenc azzal kapcsolódott be, hogy legalább 20 főt kell összeszedni, akik vállalkoznak az önégetésre, mert például Jan Palachra és Bauer Sándorra is ráfógták, hogy nem voltak normálisak. Véleménye szerint 20 emberre már nem lehetne ugyanezt ráfogni, meg azt sem, hogy mind öngyilkos akart lenni.”¹²³

Szüleimnek: Drága édes Anyám és édes Apám.
Bocsásátok meg ha néha
rossz fiátok voltam. Szeret-
nék élni de most a szeme-
éget halálra emre van szüli-
sége a Nemzetnek, a prale-
tárolnak.
Drága Nagym, és szeretett Nagybátyáim
és unoka testvéreim mindannyiátoknak
milio csokot küld: Sanyi
7/18

3. kép
Bauer Sándor búcsúlevele szüleinek

¹²² Szirmai Tamás gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1969. május 2. ÁBTL V-157864/1 113.

¹²³ Uo. 123.

Nem tudjuk, hogy a később börtönbüntetésre ítélt fiatalok valóban tervezték-e a fenti cselekményt, és ha igen, az egyes résztvevők mennyire vették komolyan a tervezett önkéntes tűzhalált, illetve történtek-e előkészületek ennek kivitelezésre. Mindenesetre a tervezett csoportos önégetésre nem került sor.

Szirmai Tamást és társait a fentiekén túl a Szabadság-szobor, a Lenin-szobor és a Tanácsköztársaság-emlékmű felrobbantásának tervével is vádolták. Ügyükben 1969 decemberében született meg a bírósági ítélet, amelynek értelmében összeesküvésre irányuló előkészület bűntettében bűnösnek találtattak, és több éves szabadságvesztésre ítélték őket.¹²⁴

Ezt követően, mindegy három évtizedig az állambiztonságiak és a hatalmat gyakorlók szándékának megfelelően Bauer nevét és tettét hallgatás övezte. A Bauer-ügyről szóló állambiztonsági dokumentumok kutathatósága óta, vagyis az 1990-es évek végétől kezdve találkozhatunk ismét a fiatalember nevével előbb hosszabb-rövidebb újságcikkekben, rádióműsorokban, majd 2002-től kezdve rendszeressé váltak a hol jelentősebb, hol pedig csak szűkebb érdeklődésre számot tartó megemlékezések a Múzeumkertben és a rákospalotai temetőben. Civil kezdeményezésre készült el az a tábla, amelyet 2001 októberében avattak fel az önégetés színhelyén, a Nemzeti Múzeum főbejárati lépcsőinek jobb oldalán. 2007-ben a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság jóváhagyta Bauer Sándor sírjának védetté nyilvánítását. 2011 tavaszán a Fővárosi Közgyűlés a VIII. kerületi Erdélyi utca nevét Bauer Sándor utcára változtatta, 2012 márciusában pedig szobrot avattak tiszteletére a VIII. kerületi Mátyás téren.

THE 'TORCH' CASE – SÁNDOR BAUER'S SELF-BURNING

Summary

The gardens of the National Museum became the place of a shocking even on 20th January 1969. It happened in the early afternoon that Sándor Bauer (aged 17), Budapest citizen, poured petrol all over himself and lit his soaked clothes on fire. This young man suffered from severe burns and passed away on the dawn of 23rd January 1969.

It is known from his farewell letter and from what he said while burning that his act was a planned, visually dramatic demonstration against the dictatorship in his country, in order to raise attention. The MSZMP (Hungarian Socialist Worker's Party), however responded to the incident differently. They made effort to frame the boy as suicidal, who's act was driven from a sudden trepidation.

The political police -apart from the political motivation- had another reason not to ignore the case: it was the second case of self-burning in the inclusion of the socialist block. 4 days prior to Bauer Sándor's act, a man in Prague, Jan Palach died the same way, which served a formula and an example to the Hungarian man.

The boy's shocking act came into the centre of attention a few years ago. Typically, shorter writings are published around the day of the anniversary. In 1969 he was considered to be a boy of serious psychological problems, but today he is seen as a hero.

¹²⁴ Budapesti Fővárosi Bíróság ítélete, 1969. december 2. ÁBTL V-157864/2 699.

This study is aimed at a systematic introduction of the reputation of what this boy did and the picture of his personality, in historical context.

It might be particular to this publication that besides a thorough research in the archives, I had met personally Bauer's living relatives and friends. Based on State Security documents – the mother's and witnesses' statements –, also interviews with relatives and friends between 2009 and 2010, we can reconstruct what happened on 20th January 1969, and what happened on the next few days. Serving also as a description of an age, this study shows the mechanism of how state security bodies acted in the Kádár Era, and the forced attempts of the ambition to substantiate the concept of counter-revolution which was created by the political police. At the beginning of the two-month investigation, the boy lying in hospital was accused of provocation. Three weeks later, the investigation continued in another direction: suspicion of preparatory act of conspiracy. Bauer was already dead. Since there was no evidence, the case was closed in the middle of March 1969.

In order to prevent a mass marching and protesting, the Ministry of the Interior organized a restricted and secret funeral.

Sándor Bauer's act then became taboo for long years and did not bring any change, not even in that dictatorship, even though he wanted to have an impact on his society, but what he did seem to dissolve without a murmur.

Today what reminds us of him is a memorial tablet placed at the stairs of the main entrance at the National Museum. The documents of the case (alias 'The torch case') are kept at the Historical Archives of State Security Organizations, and have been available for research for 20 years. Results and conclusions are summarized in this study, enhancing the memory of this young man.

